

Article Information

Article Type: Research Article

This article was checked by iThenticate.

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17121/ressjournal.3432>

**PROBLEMS OF ART CRITICISM IN TURKEY AND
PROPOSED SOLUTIONS**

**TÜRKİYE'DE SANAT ELEŞTİRİSİNİN SORUNLARI VE ÇÖZÜM
ÖNERİLERİ**

Ayhan Özer¹

Abstract

This study examines the challenges faced by art criticism in Turkey and offers suggestions for their resolution. It emphasizes the need to enhance the education and knowledge level of art critics, encouraging them to take a more active role in art and cultural policies. Emphasis is also placed on the importance of multidisciplinary studies to understand the societal impacts of artworks. Supporting projects that increase the accessibility of art and cultural events for critics, experiencing digital platforms to address the challenges posed by digitalization, and focusing on the aesthetic and sensory aspects of art for more comprehensive evaluations are highlighted. Furthermore, the article advocates for critics to engage in profound experiences with artworks through collaborations with artists and art institutions, enabling them to provide candid and insightful critiques. Being open to free thought and criticism in the face of societal pressures, supporting the diversity of art, preserving cultural heritage, and emphasizing the role of art in education are among the recommended approaches. The article underscores the importance of active, conscious, and independent criticism for enhancing the power and impact of art criticism. By implementing these suggestions, it is believed that the quality of art criticism in Turkey will improve, and the societal influence of art will be strengthened.

Keywords: Turkey, Art Criticism, Challenges and Solutions

Özet

Bu çalışma, Türkiye'deki sanat eleştirisinin karşılaştığı sorunları ve bu sorunların çözümü için geliştirilen önerileri ele almaktadır. Sanat eleştirmenlerinin eğitim ve bilgi düzeyinin artırılması, sanat ve kültür politikalarında daha aktif bir rol almaları, sanat eserlerinin toplumsal etkilerini anlamak için multidisipliner çalışmalara önem verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Eleştirmenlerin sanat ve kültür etkinliklerine erişilebilirliğini artıracak projelerin desteklenmesi, dijitalleşmenin getirdiği sorunlarla başa çıkabilmek için eleştirmenlerin dijital platformları yakından deneyimlemesi ve sanat eserlerinin estetik ve duyuşal boyutlarına odaklanarak daha kapsamlı değerlendirmeler yapması gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca, eleştirmenlerin, sanatçılarla ve sanat kurumlarıyla iş birliği içinde çalışarak sanat eserlerini derinlemesine deneyimlemeleri ve özgürce eleştiriler yapmaları teşvik edilmiştir. Toplumsal

¹ Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Resim Bölümü, Gaziantep, Türkiye. ayhanozer77@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0014-4608

baskılara karşı özgür düşünceye ve eleştirilere açık olmaları, sanatın çeşitliliğini desteklemeleri, kültürel mirasın korunması, sanatın eğitimdeki rolünün vurgulanması gibi unsurlar da öneriler arasında yer almaktadır. Makale, sanat eleştirisinin gücünü ve etkisini artırmak için eleştirmenlerin daha aktif, bilinçli ve özgürce eleştiriler yapmasının önemine dikkat çekmektedir. Bu önerilerin uygulanmasıyla, Türkiye'de sanat eleştirisinin kalitesinin arttırılacağı ve sanatın toplumsal etkisinin güçlendirileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler : Türkiye, Sanat Eleştirisi, Sorunlar ve Çözümler

GİRİŞ

Sanat, insanların duygularını, düşüncelerini ve hayal güçlerinin zenginliğini ifade etme ve anlamının en özgün biçimi olarak, tarih boyunca evrensel bir iletişim aracı olagelmıştır. Sanatçılar, farklı disiplinlerin olanaklarıyla, bir yandan duygularını izleyicilere aktarırken bir yandan da toplumsal etkileşime kapı aralarlar. Bir ressam renkleri ve formları kullanarak içindeki coşkuyu veya hüznü ifade ederken, bir yazar romanları veya şiirleriyle, estetik bir bütünsellikte düşüncelerini ve ideolojik yaklaşımlarının yansıtılmaktadır.

“Sanat üzerinde konuşanların, eleştiricilerin ve sanatçıların yaptıklarına ve söylediklerine dikkat edersek, pek çoğunda bu çeşit bir anlatımcılığın (belki de tam bilinçli olmadan) benimsendiğini fark ederiz. Sanatın bir duygu aktarımı olduğunu iddia eden estetikçiler ve eleştiriciler diyebiliriz ki şöyle düşünüyorlar: Sanatçı ilk önce sevinç, aşk, korku bezginlik gibi bir duygu duyar, sonra bu duyguyu bir eserde dile getirir; öyle ki bu eseri okuyan, ya da dinleyenler, sanatçının ifade ettiği duyguyu (yaşantıyı) aynen hisseder. Bu görüşe bakılırsa eser, sanatçının yaşantısını okura aktaran bir araç, elektrik cereyanı geçiren tel gibi bir şey” (Moran, 2002: 59).

Sanatçılar, farklı sanat disiplinlerini kullanarak düşüncelerini, hislerini ve hayal güçlerini sanat eserlerine dönüştürürler. Bu eserler, zaman ve coğrafi sınırlarla sınırlanmayan bir dil ve iletişim aracı olarak insanlar arasında ortak bir payda oluşturur.

“Her toplumda sanat, inançlar ve ritüeller, ahlak ve toplumsal kurallar, büyü veya bilim, efsane veya tarihten oluşan karmaşık bir yapının parçasıdır. Bilimsel bilgi ile büyü veya efsanevi düşünce; algılanan veya inanılanın yanı sıra insani yetenekler ile insani emellerin arasında, ortada bir yerde durur. Bir iletişim vasıtası olarak didaktik veya ahlaki bilgi verici ifadeler oluşturma amacına sahip olmasıyla dile benzerlik gösterir” (Fleming ve Honour, 2016: 2).

Sanat, aynı zamanda hayal gücünü özgürce kullanma ve yaratıcılığı ifade etme alanıdır. Sanat, sanatçıların hayal gücünü serbestçe kullanabileceği ve yaratıcılıklarını ifade edebileceği bir platformdur. Sanatçılar, gerçek dünyanın sınırlarından taşarak, kendi hayal dünyalarını eserlerine yansıtırlar, böylece yeni ve özgün yapıtlar ortaya çıkarırlar.

Sanat eserleri, insanların ortak duygularını, düşüncelerini ve hayal güçlerini paylaşmalarına olanak tanır ve farklı kültürlerden ve dil gruplarından insanlar arasında anlayış ve iletişim ağı oluşturur. Öyle ki, sanatın evrensel dili, insanların ortak deneyimlerini ve duygularını ifade etmelerine olanak sağlar. Sanat eserleri, farklı kültürlerden ve dil gruplarından insanların benzer duyguları ve düşünceleri paylaşmalarını sağlayarak anlayış ve farkındalık geliştirmeleri ayrıca onlarla empati kurmalarını teşvik eder. Sanat, insanların yaşamına anlam ve estetik değerler katar. Sanat eserleri, güzellik algısını şekillendirirken, izleyicilere derin duygusal deneyimler sunarak, onları hayatın anlamı üzerine düşünmeye teşvik eder. Sanatçılar, eserlerini yaratırken iç dünyalarındaki duyguları, düşünceleri ve hayal gücünü özgürce ifade ederler. Bu eserler, izleyicilerde veya katılımcılarda farklı düşünce ve duyguların tetiklenmesine ve dönüşmesine katkı sağlar. Sanatçılar, eserlerini farklı disiplinler aracılığıyla izleyicilere veya katılımcılara aktarırken toplumsal etkileşime kapı aralarlar. Onlar; resim, müzik, yazı, dans gibi farklı sanat disiplinlerini kullanarak eserlerini izleyicilere veya katılımcılara ulaştırır. Bu etkileşim, izleyici ve sanatçı arasında bir diyalog ve anlayış oluşturur.

Tüm bunların yanında, eleştirel değerlendirmeler, sanatın gücünü ve etkisini daha iyi anlamak, içselleştirmek için vazgeçilmez bir araçtır. Bu değerlendirmeler, sanat eserlerinin içerdiği mesajları, anlamları ve toplumsal etkilerini anlamak için önemlidir. Eleştirmenler, eserlerin özgün değerini ve sanatçının niyetlerini açığa çıkarmak için analitik bir yaklaşım benimserler. Eleştiri kültürü, sanat eserlerinin anlamını ve değerini topluma aktarma sürecinde önemli bir rol üstlenir. Eleştirmenler, eserlerin estetik ve sanatsal değerlerini açığa çıkararak hem sanatçılara hem de izleyicilere rehberlik eder.

Sanat eleştiri kültürü, Türkiye'nin zengin sanatsal geçmişinin tanınmasını, bugününün anlaşılmasını ve geleceğinin şekillendirilmesini sağlayacak, önemli bir unsurdur. Türkiye, köklü bir sanatsal geçmişe sahiptir ve çeşitli sanat disiplinlerinde her bakımdan zengin ve önemli eserlere ev sahipliği yapmaktadır. Eleştiri kültürü, bu sanatsal mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir role sahiptir.

Sanatın toplumsal etkisi ve gücü göz önüne alındığında, eleştiri kültürünün desteklenmesi ve teşvik edilmesi büyük önem taşır. Sanatın toplum üzerindeki dönüştürücü gücü, olumlu ve çağdaş değişimi teşvik etme potansiyeline sahiptir. Bu nedenle, eleştiri kültürü, sanatın toplumsal etkisini anlamak ve yönlendirmek için önemli bir araçtır. Bunların yanında, sanat eleştirmenlerinin ve eleştiri kurumlarının güçlendirilmesi, desteklenmesi ve yaygınlaştırılması, Türkiye'nin kendine özgü yerel sanat dinamiklerinin, uluslararası platformlarda tanınmasına katkıda bulunacaktır. Sanat eleştirmenleri ve eleştiri kurumları, yerel sanatın ve sanatçıların çağdaş bir anlayışla geliştirilmesinde, tanıtılmasında ve küresel sanat dünyasında Türk sanatının temsil edilmesinde önemli bir yöntem olarak görülmelidir. Bu nedenle, eleştiri kültürünün güçlendirilmesi, yerel sanatçıların ve eserlerin uluslararası alanda tanınmasına yardımcı olabileceği unutulmamalıdır.

Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde, Türkiye'deki sanat eleştirisinin karşılaştığı sorunlar ve bu sorunların üstesinden gelmek için önerilen çözüm yolları ele alınmıştır. Makalede, eleştirmenlerin eğitimi, sanat ve kültür politikalarının güçlendirilmesi, sanat eserlerinin toplumsal etkilerinin anlaşılması, dijitalleşmenin getirdiği sorunlar, sanatın çeşitliliğinin desteklenmesi gibi konuları ele alınarak, eleştirmenlerin daha etkili ve nitelikli eleştiriler yapabilmesi için öneriler sunulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'deki sanat eleştirisi kültürünün mevcut durumunu ve karşılaşılan sorunları ele alarak, eleştiriye ve eleştirel düşünceye daha fazla önem verilmesini teşvik etmek ayrıca çağdaş, sürdürülebilir ve kültürel açıdan zengin bir sanat ortamının gelişimini desteklemektir. Bu makale, Türkiye'deki sanat eleştiri kültürünün yapısal sorunlarını ortaya koyarak, eleştirmenlerin ve sanatseverlerin eleştirel düşünce ve analitik yeteneklerini güçlendirmeye yönelik farkındalık oluşturmayı amaçlamaktadır. Günlük hayatta eleştiriye verilen önem ve eleştiri kültürünün zayıflığı gibi konular ele alınarak, eleştiri yapmanın ve eleştirileri kabul etmenin önemi vurgulanmaya çalışılmıştır. Ayrıca, eleştirmenlerin yerel değerlere ve çağdaş kültürel kimliklere uygun değerlendirmeler yapmalarının gereği ve önemi vurgulanarak, sanatın kültürel çeşitliliğe ve zenginliğe katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Aynı zamanda, çağdaş, sürdürülebilir sanat ve kültür politikalarının yetersizliğinin yarattığı sorunlar ve bu politikaların oluşturulması gerekliliği de ele alınmıştır. Dijitalleşmenin getirdiği yapay sanat ortamının olumsuz etkileri ve sanat deneyiminin dijital platformlarındaki manipülatif kullanımının çıkarabileceği sorunlar vurgulanmış, eleştirmenlerin yeni mecralardaki sanat eserlerini daha derinlemesine incelemek için çaba göstermeleri gereği dile getirilmiştir. Son olarak, Türkiye'nin sosyolojik ve kültürel yapısından kaynaklanan sorunlar, toplumsal beklentilere uyum baskısı gibi faktörlerin eleştirmenlerin özgür düşünme ve cesurca eleştiriler yapma motivasyonunu engelleme potansiyeline değinilmiştir. Eleştiri kültürünün özgür ve çeşitli düşüncelere açık bir şekilde geliştirilmesi için de önerilerde geliştirilmeye çalışılmış ve toplumun sanata olan ilgisinin artırılmasında, eleştirinin yerinin ve öneminin vurgulanması hedeflenmiştir. Bu çalışma, Türkiye'deki sanat eleştiri kültürüne dair farkındalık oluşturarak, sanatın ve eleştiri kültürünün gelişimine katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Eleştiri kültürünün güçlendirilmesi ve sanatın toplumsal etkisinin artırılmasının, Türkiye'nin sanat

dünyasında daha güçlü bir varlık göstermesini ve uluslararası alanda daha etkin bir rol üstlenmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

YÖNTEM

Bu çalışma, Türkiye'deki sanat eleştiri kültürünün yapısal sorunlarını ve karşılaşılan zorlukları ele alarak, bir dizi veri kaynağından faydalanarak ve nitel bir araştırma yöntemi kullanılarak hazırlanmıştır. İlk olarak, ilgili konularda yayınlanmış makaleler, akademik çalışmalar, kitaplar ve raporlar gibi güncel kaynaklar üzerinde kapsamlı bir kaynak taraması yapılmıştır. Bu tarama süreci, Türkiye'deki sanat eleştiri kültürü, çağdaş ve sürdürülebilir sanat ve kültür politikalarının eksikliği ve dijitalleşmenin etkileri konularında önemli verilere ulaşmada yardımcı olmuştur. Veri toplama aşamasında, kaynak taramasının ardından, Dünyadaki, Türkiye'deki sanat eleştiri kültürüne yönelik görüşler ve bilimsel çalışmalar incelenmiştir. Bunların dışında ayrıca, eleştiri yazıları, sanat eleştirmenlerinin görüşleri, sanatçı ve sanat kurumlarının deneyimleri ve toplumun sanata bakış açısını içeren çeşitli kaynaklardan da veriler elde edilmiştir.

Nitel analiz yöntemi, toplanan bu verilerin ayrıntılı bir şekilde incelenmesi ve kavramsal çerçeve içinde değerlendirilmesi için kullanılmıştır. İçerik analizi ve tematik analiz gibi nitel araştırma teknikleri, verilerin yapısal sorunlar, mevcut durum ve ortaya çıkan zorluklar gibi ana başlıklar altında gruplandırılmasına ve anlamlı kavramlarla ilişkilendirilmesine olanak sağlamıştır.

Elde edilen bulgular, Türkiye'deki sanat eleştiri kültürüne yönelik farkındalık oluşturmayı hedefleyen bir şekilde sunulmuştur. Bulgular, eleştiriye ve eleştirel düşünceye daha fazla önem verilmesi, çağdaş, sürdürülebilir ve kültürel açıdan zengin bir sanat ortamının gelişimini desteklemek amacıyla açıklayıcı ve önerici bir şekilde sunulmuştur. Bu makale, Türkiye'deki sanat eleştiri kültürünün mevcut durumunu ve sorunlarını ele alarak, sanatın ve eleştiri kültürünün güçlendirilmesi için bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

BULGULAR

Sanat Eleştirisi

Sanat eleştirisi, edebiyat ve diğer tüm sanatsal ifade biçimlerini; anlama, tartışma, analiz etme ve değerlendirme eylemlerinin tümünü birden ifade eden etkinliklerin adıdır. Sanat eleştirmenleri; eserlerin tarihsel, estetik, teknik yönlerini, kültürel bağlamlarını ayrıca genel ve kendilerine özgü önemlerini inceleyerek, sanatın tüm paydaşlarının anlayışlarını ve onlara gösterilen takdirleri arttırmaya yönelik bilgileri açığa çıkarmaya ve bunları yorumları ile zenginleştirerek sunmaya çalışırlar.

“Sanat eleştirisi, sanat dünyasının yeterince takdir edilmeyen bir yönüdür. Çoğu insan, sanat dünyasının bu hayati yönünü hatırlamıyor veya tanımıyor bile. Ancak sanat eleştirisi, Sanat Tarihinin gelişimi ve belirli bir sanat eserinin sosyoekonomik bağlamının anlaşılması için çok önemlidir. Kısaca sanat eleştirisi, sanat eserlerinin çözümlenmesi ve değerlendirilmesidir” (Teixeira, 2020).

Sanat eleştirisinin izlerini, Mezopotamya, Mısır, Yunanistan ve Roma gibi antik uygarlıklara kadar sürmek mümkündür. Bu uygarlıkların dönemlerinde, sanat genellikle dini veya mitolojik temalara yoğunlaşmaktaydı. Sanatçıdan belki de zanaatkardan istenen, bu konuları, kendilerinden talep edilen biçimsellik ve anlayışta sunmalarıydı. Platon ve Aristoteles gibi antik filozoflar, sanatın doğasını ve amacını tartıştılar. Platon, sanatın taklitçi doğasını sorguladı, Aristoteles ise sanatı bir katharsis aracı olarak gördü ve duyguların sanatsal ifade ile arındırılması gerektiğini savundu. Onlara göre, nitelikli bir sanat eseri bu işleri görmeliydi.

Orta çağda sanat, yine kitlelere dini ve ruhsal mesajlar iletmenin en önemli yollarının başında geliyordu. Din bilginleri, erken dönem sanat eleştirmenleri arasındaydılar ve dini eserleri yorumlayıp, sembolik anlamlarını belirleyip sunmuşlardı. Sanat, genellikle, dini öğretileri ve ahlaki değerleri pekiştirmek için bir eğitim aracı olarak görülüyordu ve nitelikli bir eser bunları eksiksiz yapmalıydı. Rönesans dönemine gelindiğinde, sanat ve sanat eleştirisinde önemli değişimler olmuştur. Reformlarla birlikte hümanizm ve klasik idealler canlanmış; bireyciliğe, yaratıcılığa ve insan potansiyelinin keşfine daha fazla vurgu

yapılmıştır. Rönesans dönemi sanat eleştirmenleri, sanatçıları birer dahi olarak görüyorlardı bu nedenle, sanatsal yetkinliğin ve zekanın önemine odaklanmışlardı. Giorgio Vasari'nin, ressamların, heykeltıraşların ve mimarların hayatlarını anlattığı kitabı bu dönem sanatçılarının başarılarını överek, bireysel özelliklerin önemini vurgulamıştır. Barok ve Rokoko dönemlerinde, sanat eleştirisi gelişimini sürdürdü ve o dönemde üretilen sanatın ihtişamını ve görkemini yansıtmaya çalıştı. Buna bağlı olarak, eleştirmenler, sanatın duygusal etkisine odaklanmıştı ve eserlerin izleyiciler için etkileyici ve teatral deneyimler sunabilme başarısına odaklanmışlardı.

Aydınlanma dönemi, sanat eleştirisinde daha rasyonel ve entelektüel bir yaklaşım getirdi. Neoklasik eleştirmenler, güzelliğin ve mükemmelliğin arketipleri olarak antik Yunan ve Roma sanatına baktılar ve eserlerde anlatımı, düzeni ve ahlaki mesajları vurguladılar. Denis Diderot, *Salons, critique d'art* (Salonlar, sanat eleştirisi) adlı kitabında, sanatın ve sanat eğitiminin değerini önemi üzerinde durmuştur. “Diderot şöyle bir soru sorar: İyi bir eleştirmen, haklı olan mıdır, yoksa yanlış olmuş olsa bile ilgi çekici bir argüman sunan mıdır?” (Akt: Jones, 2011). Romantik döneme gelindiğinde, sanatçılar bireysel duyguların ifadesine ve doğanın güzelliklerine odaklanmışlardı. Bu dönemin eleştirmenleri ise güçlü duygular uyandıran eserleri, takdir ettiler ve sanatçıların öznel vizyonlarını ve deneyimlerini vurgulayan eserleri, öncelidiler.

Sonraki süreçte Realizm ve İzlenimciliğin yaygınlaşması ve kabul görmesiyle birlikte, sanat eleştirisi de büyük bir değişime uğramıştır. Realist eleştirmenler, çağdaş yaşamın gerçeklerini tasvir eden eserleri savunmuş ve genellikle sosyal ve siyasi konuların önemini vurgulamışlardır. Bir diğer eleştirmen topluluğu ise, izlenimcilerin, ışığı, renkleri yeni ve incelemeye değer biçimlerde kullanmalarını takdir etmiştir. 20. yüzyılla birlikte, Kübizm, Sürrealizm, Soyut Dışavurumculuk, Pop Sanatı ve Kavramsal Sanat gibi çeşitli sanat akımlarını ön plana çıkarken sanat eleştirisi de çok yönlü bir yapıya bürünmüştür. Eleştirmenler, eserlerin kavramsal, sosyal ve politik yönlerini analiz etmeye başladılar ve günümüzde çağdaş sanat eleştirisi, postmodern teoriler ve yeni medyanın ortaya çıkardığı sanattan etkilenmeye devam etmektedir. Günümüzde sanat eleştirisi farklı bağlamlara bürünmüş ve yapısal dönüşümlere uğramıştır. Bununla birlikte, eleştirinin araştırma ve incelemeye dayandırılmasından daha çok, eleştirmenin yorumlarına odaklanması gerektiği savunanlar da bulunmaktadır.

“Bir sanat yapının bütünüyle anlaşılması durumunda onu eleştirmenin kolaylaşacak oluşu, hatta onu eleştirmeye gerek bile kalmayabilecek olması bağlamında, yorumun, en önemli eleştiri unsuru olduğuna inanıyorum. Ne var ki yorumsuz yargılar sanat eserine ve belki de okura karşı sorumsuzdur... İyi eleştiri, sanat ve yaşam üzerine yapılan konuşmalara katkıda bulunan incelikli ve cazip tartışmadır; iyi ve kötü hakkındaki dogmatik ve veciz beyanlar, verimli bir eleştirel diyaloga aykırıdır” (Barret, 2012: 6-7).

Ancak, bilgiden bağımsız, tamamen kendinden sorumlu ve sadece yoruma dayalı bir eleştiri yaklaşımının kendi başına yeni sorunlara zemin hazırlayabileceği söylenebilir. Günümüzde eleştiri yazılarını sıklıkla gördüğümüz üç alan bulunmaktadır. Bunlar ister basılı ister çevrimiçi mecralar olsunlar; okuyucu kitlesinin ve belirlenen hedeflerin yapısına göre önemli farklılıklar göstermektedirler.

“Bazı sanat eleştirmenleri niyetlerini bilinçli olarak metinlerine dahil ederler, bu nedenle bir meta-eleştirel çalışma onları ciddi bir şekilde dikkate almalıdır. Öznellik derecelerini araştırmak için metinleri üç kategoriye ayırıyorum: galeri ve müze için katalog yazıları; sanat ve diğer gazetecilik dergilerinde yayınlanan incelemeler ve felsefi deneme niteliği taşıyan çağdaş sanat üzerine monografiler” (2013, Gemtou).

Aşağıda ele alınmış başlıkların bu üç temel alan üzerinden okunması gerekmektedir. Söylenmelidir ki, tarih boyunca sanat eleştirisi, sanatın anlaşılması, kabul edilmesini ve şekillendirmesinde önemli bir rol oynamış ve her dönemin kültürel, sosyal ve entelektüel bağlamını, okuruna yansıtmıştır. Bugün, sanat eleştirisi, sanatın doğası üzerine yapılan erken felsefi tartışmalardan, modern ve çağdaş dönemdeki çeşitli ve çok disiplinli yaklaşımları benimseyen haline bürünmüştür. Ancak hemen her şeyin alınıp satılabildiği,

bir metaya dönüştüğü günümüz dünyasının olumsuz koşullarından sanat çevrelerinin de olağan bir şekilde etkilendiği belirtmek gerekir. Bu etkileşimler ve dönüşümler, beraberinde yeni zorluk ve sorunları getirmiştir. Bundan sonraki başlıklarda Türkiye'deki sanat eleştirisine ilişkin sorunlar ele alınmıştır.

1. Sanatçıdan Kaynaklanan Sorunlar

Sanatçılar, Türkiye'deki sanat ortamında yaratıcılıklarını ifade etme ve sanat eserleri üzerinde özgürce çalışabilmekte bazı zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Bu zorlukların başında politik veya toplumsal baskılar gelmektedir. Bu dış etkiler, sanatçıların iç dünyalarını ve yaratıcılıklarını kısıtlayabilmekte, bazı durumlarda otosansür uygulamalarına, içsel seslerini bastırmalarına ve hatta bu durum cesaretlerinin kırılmasına sebep olabilmektedir. Sanatçılar, toplumu sorgulayan veya eleştiren eserler üretmeye yöneldiklerinde, toplumsal norm ve beklentilerin sınırlarını zorlamaları gerekebilmektedir. Bu da sanatçıların özerkliklerini sınırlamakta ve bazı durumlarda onları, gerçek duygularını ifade etmek yerine, toplumun kabul ettiği kalıplara uymaya yöneltebilmektedir.

Sanat eleştirmenleri, bu türden zorluklarla boğuşan sanatçıların eserlerini değerlendirirken, tarafsız ve duyarlı olmalı ve sanatın özgürlüğünün ve çeşitliliğinin toplumsal eleştirilere ve değişime olanak tanıdığını unutulmamalıdır. Eleştirmenler, sanatçıların zorlu koşullarda nasıl mücadele ettiklerini ve ifade özgürlüklerini kazanmak için nelerin üstesinden gelmeye çalıştıklarını görmeli bunları takdir etmelidirler. Eleştirilerini, gerçekçi bir üslupla yapmalı, toplumda farkındalık yaratmaya ve sınırları zorlamaya çalışan eserleri takdir etmeli, sanatçıları cesaretlendirme ve destekleme rolünü üstlenmelidirler.

Sanatçılar, eleştirmenlerle veya izleyicilerle iletişim kurma ve eserlerini paylaşma sürecinde bazı zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Özellikle genç ve bağımsız sanatçılar, eserlerini sergileyecekleri uygun platformlar bulma konusunda kısıtlamalar yaşamaktadır. Bu durum, eleştirmenlerin sanat eserlerini incelemek ve değerlendirmek için gerekli bilgi ve erişime sahip olmamalarına ya da dar bir sanatçı ağına sıkışmalarına sebep olmaktadır. Eleştirmenlerin, genç veya bağımsız sanatçıları destekleyici ve teşvik edici bir yaklaşımla, onları ve eserlerini keşfetmeleri ve tanıtmaları önemlidir. Yerel sergi alanları, bağımsız sanat etkinlikleri veya sanat organizasyonları da sanatçıların eserlerini daha geniş bir izleyici kitlesiyle paylaşmalarına yardımcı olabilecektir.

Sanatçılar, yoğun ticari baskılar ve pazar talepleriyle karşılaşmaktadırlar. Bu durum onları, çalışmalarını satabilmek veya popüler olabilmek için ticari trendlere veya piyasa beklentilerine uyum sağlama itebilmektedir. Bu beklentiler, sanatçıların özgün ve yaratıcı ifadelerini sınırlandırabilmekte ayrıca, eleştirmenlerin sanatçıların eserlerini objektif bir şekilde değerlendirmelerini zorlaştırmakta, eleştiri süreçlerini etkilemektedir. Sanat eleştirmenlerinin tarafsızca ve eleştirel bir düşünceyle eserleri incelemeleri, ticari baskılara karşı sanatın özgünlüğünü ve yaratıcılığını koruma görevini üstlenmeleri önemlidir. Aynı şekilde, sanatçılar da ticari kaygılardan bağımsız olarak, kendilerini özgürce ifade etmeye devam etmeli ve sanatsal vizyonlarından ödün vermemelidirler. Sanat dünyasının sadece ticari başarıya odaklanması; sanatın asıl amacını, yani duyguları, düşünceleri ve insan deneyimini yansıtmaya gücünü zayıflatabilmektedir.

Bazı sanatçılar, sanat tarihi ve kuramlarının akademik bilgisine yeterince sahip olmayabilmektedir. Sanat tarihini, farklı sanat akımlarını ve eserlerin geçmişini anlamak; sanatçıların kendi çalışmalarını daha sağlam bir teorik temele dayandırmaları ve sanat eleştirisine daha derin bir bakış açısı sunabilmeleri için önemlidir. Eksik kuramsal ve tarihsel bilgi, sanatçıların eserlerinin içeriğini ve anlamını tam olarak ifade etmelerini ve eleştirmenlerin sanat eserlerini değerlendirirken, gerekli arka plan bilgisine sahip olmalarını zorlaştırabilmektedir. Sanatçılar, bazen teknik beceri gerektiren çalışmalarda da eksiklikler yaşayabilmektedirler. Sanatçıların bu türden eksiklikleri, eleştirmenlerin objektif bir şekilde eserleri değerlendirmelerini zorlaştırıp, doğal olarak eleştiri sürecini olumsuz olarak etkileyebilmektedir. İyi bir sanat eleştirisi için, eserin teknik yönlerinin olabildiğince sorunsuz ve sanatsal ifadenin de bir o kadar etkili şekilde uygulanması önemlidir.

Bazı sanatçılar, kendi eserlerini kavramsal bir temele dayanma noktasında, eksiklikler yaşayabilmektedirler. Günümüzde sanat eserleri temelde belirli bir fikri, temayı, mesajı veya bunlara dayalı estetik bir deneyimi iletmek için bir araç olarak üretilmektedirler. Sanatçıların kavramsal düzeydeki bazı eksiklikleri, eserlerinin anlaşılması ve değerlendirilmesinde sorunlar yaratabilmektedir. Eleştirmenlerin, sanatçının kavramsal amaçlarını ve hedeflerini anlayabilmesi, sanat eserin derinliğini ve etkisini değerlendirebilmesi için önemlidir. Bu eksikliklerin arka planında, sanatçıların kuramsal bilgi eksiklikleri ve eserlerini oluştururken yeterli araştırma ve bilgi birikimine sahip olmamaları yatabilmektedir. Sanatçılar, sadece teknik becerilerine odaklanıp, entelektüel ve felsefi gelişimlerini ihmal edebilmektedirler. Sanat, bir düşünce süreci ve ifade biçimi olarak düşünüldüğünde, sanatçıların entelektüel ve felsefi perspektiflerini geliştirmelerinin, eserlerinin derinliğini ve anlamını da arttıracığı söylenebilir. Ancak, bazı sanatçılar bu alanlara yeterince zaman ayırmamakta ve bu yönde bir gelişim için yeterli çabayı göstermemektedirler, bu da eserlerinin entelektüel birikimden yoksun kalmasına ve eleştirmenlerin eserlerin bu yönlerine ilişkin değerlendirmelerinin sınırlı olmasına yol açabilmektedir.

Teknolojik gelişmeler, sanatçılara yeni konular, ifade biçimleri ve medya araçları sunmaktadır. Ancak bazı sanatçılar, bu teknolojik gelişmelere uyum sağlamakta zorluklar yaşayabilmektedir. Yeni teknolojiler, medya, dijital sanat veya interaktif sanat gibi alanlardaki yetersizlikleri, sanatçıların çağın sanatsal gereksinimlerine cevap vermelerinde ve güncel ifade biçimlerini kullanabilmelerinde zorlanmalarına neden olabilmektedir.

Dijital teknolojiler, tüm sanatçılar için alanı eşitleyecek ve geleneksel, profesyonel sanatçılar geride kalacak. Amatörlerin çağı başlıyor. İleriyi gören ve trendlerin ötesinde olanlar için güçlü içerikle para kazanma fırsatları var. Bu, tek finansman kaynaklarına dayalı bir katkı modelinin tam tersine dönüşü anlamına gelir ve kazanılan gelir modeline ve topluluktan sağlanan fonlara yönelir. Şimdi daha da fazla, sanatçılar sadece sanatçı olmakla kalmayıp girişimci olmaları gerekiyor. Güçlü bir iş modeliniz yoksa, sanatçı olarak ayakta kalamazsınız (Thomson vd. 2013).

Felsefi, toplumsal, kültürel ve teknolojik değişimler, sanatı etkileyen önemli diğer faktörlerdir, ancak bazı sanatçılar, bu değişimlere uyum sağlamakta veya onları anlamakta yetersiz kalabilmektedirler. Sanatçıların; toplumsal, kültürel veya teknolojik gelişmelere duyarsız kalmaları, eserlerinin çağın gereksinimlerini karşılamamasına ve eleştirmenlerin de bu eserleri değerlendirirken yeterince derinleşmemelerine sebep olabilmektedir. Sanat dünyası, küresel boyuttaki çeşitli akımların ve trendlerin etkisiyle sürekli bir değişim halindedir. Ancak bazı sanatçılar, küresel sanat akımlarını takip etme konusunda eksiklikler yaşayabilmektedir. Bu durum, sanatçıların çağa uygun eserler üretmelerinde zorluklar yaşamalarına ve eleştirmenlerin de bu eserleri değerlendirmekten geri durmalarına neden olabilmektedir.

Bazı sanatçılar, kendi eserleri hakkında konuşmakta veya yazmakta yeterince istekli olmadıkları gibi bir kısmı da kendilerini ifade etmekte yetersiz kalabilmektedir. Sanat, ortak bir dil olarak düşünülse de sanatçılar eserlerini anlatacak ve açıklayabilecek sözel ifade becerisine ve deneyimine sahip olmalıdırlar. Eserlerinin içerdiği düşünceleri, niyetleri ve süreci yeterince aktaramayan sanatçıların bu tutumları, izleyicilerin ve eleştirmenlerin eserleri doğru bir şekilde anlamalarını ve değerlendirmelerini zorlaştırabilmektedir. Bazı sanatçılar, eserleri hakkında konuşmakta veya yazmakta özgüven eksikliği yaşayabilmektedirler. Kendi eserlerini tanıtmak, açıklamak ve eleştiriye açmak konusunda, sanatçıların özgüvenlerini geliştirmiş olmaları önemlidir. Ancak kimi sanatçıların, kendilerini eleştiriye karşı savunmasız hissetmeleri veya ifade biçimlerini yetersiz bulmaları, geri çekilmelerine neden olabilmektedir. Ayrıca sanatçıların eserlerine ilişkin geri dönüşler almaları da önemlidir. Bu durum sanatçıyla iletişime geçemeyen eleştirmenlerin, eserler hakkında ilk elden yeterli bilgi edinmelerini ve ayrıca derinlikli değerlendirme yapabilmelerini zorlaştırmaktadır.

“Eleştiri ihtiyaç duyulan ve istenen bir şeydir. Bir sanatçı stüdyosunu ziyaret eden herkes, ‘Ee, ne düşünüyorsun?’ sorusuyla karşılaşacaktır. Bu soruya verilecek en kötü yanıt şudur: ‘Bilmem, ne desem ki.’ Sanatçılar geribildirime ihtiyaç duyarlar,

geribildirim isterler. Bunu meslektaşlarından, arkadaşlarından ve uzmanlardan isterler. Eleştiri olmadan iyileşme olmaz” (Graf, 2014).

Bazı sanatçılar, eserlerini tanıtmak ve kendilerini ifade etmek için etkili gelişen iletişim ve pazarlama stratejilerini yeterli düzeyde kullanamamaktadırlar. Sanatçıların, eserlerinin arkasındaki düşünce ve niyetleri doğru bir şekilde iletebilmeleri, bunlar için doğru argümanları ve yolları kullanabilmeleri, izleyiciler ve eleştirmenlerle etkili bir iletişim kurmaları için önemlidir. Ancak sanatçıların, bu stratejileri kullanmaktaki yetersizlikleri, eserlerinin doğru bir şekilde tanıtılmasını, anlaşılmasını ve değerlendirilmesini engelleyebilmektedir.

Türkiye'de sanat eğitimi almak isteyen bireylerin, sınırlı eğitim imkanlarına sahip olmaları ve bazı sanat eğitimi programlarının kapsamının sınırlılığı ve dahası bunların çağdaş sanat trendlerini ve yeni anlayışlarını yeterince ele almamaları, önemli bir sorun olarak karşımızdadır. Türkiye’de sanatçı adayları, geleneksel yöntemlere odaklanan bir eğitime yetişmektedirler. Bunun yanında dünya çapında sanat eğitimi standartlarında ve yenilikçi tekniklerin öğretildiği programlara erişimin sınırlı olması da önemli bir sorundur. Hal böyle olunca, sanatçılar, teorik ve teknik becerilerini ayrıca yaratıcı potansiyellerini geliştirmekte zorlanmaktadır. Türkiye'de sanat eğitimi alan sanatçı adaylarının, uluslararası sanat dünyasıyla iletişim kurma ve bu düzeyde deneyim kazanma fırsatlarına erişimleri sınırlı olmaktadır. Sanatçılar, farklı kültürlerden sanatçılarla etkileşimde bulunma ve uluslararası sergiler, rezidans programları veya atölye çalışmalarına katılmayı deneyimleme noktasında eksik kalmaktadırlar. Bu durum, ilerleyen süreçlerde sanatçıların vizyonlarını genişletmeleri ve küresel sanat ortamına uyum sağlamalarında sınırlılıklar yaşamalarına neden olabilmektedir.

Sanatçıların aldığı eğitimin ve sunulan deneyimlerin yetersiz ve dünya ölçeğinde yarışmacı bir düzeyde olmaması, sanatsal olgunlaşmanın önünde, önemli bir engel teşkil etmektedir. Bu durum, sanat eleştirmenlerinin ve izleyicilerin eserleri doğru bir şekilde değerlendirmelerini ve anlamalarını zorlaştırabilir. Sanat eğitimi kurumları, öğretmenler ve sanatçı toplulukları, sanatçıların daha kapsamlı ve uluslararası bir eğitim alabilmeleri için daha fazla fırsat ve kaynak sağlamalıdır. Ayrıca, uluslararası etkileşim ve deneyimleri teşvik eden programlar ve projeler düzenlenmelidir. Bu şekilde sanatçılar, daha geniş bir perspektife sahip olabilir, farklı kültürleri deneyimleyebilir ve eserlerini daha kapsamlı bir şekilde sunabilirler.

Uluslararasılığı sınırlayan sorunların temelinde Türkiye'deki sanatçı adaylarının ve sanatçıların yabancı dil bilgilerinin yetersizliği gelmektedir. Sanat dünyası uluslararası bir platformdur ve yabancı dil düzeyleri, sanatçıların diğer sanatçılarla, eleştirmenlerle ve izleyicilerle etkili iletişim kurabilmeleri ve uluslararası bilgiye erişebilmeleri için önemlidir. Yabancı dil seviyelerinin yetersiz olması, sanatçıların uluslararası sergilere ve etkinliklere katılma fırsatlarını kaçırmalarına ve eserlerinin uluslararası alanda tanınmamasına neden olabilmektedir. Sanat eğitimi kurumları ve sanatçı kolektifleri; sanatçıların uluslararası etkinliklere katılmaları ve yabancı dil becerilerini geliştirmeleri için daha fazla destek sağlamalı, fırsatlar sunmalıdır. Ayrıca, yurtdışı rezidans programlarına, atölye çalışmalarına ve sanat festivallerine katılımlarına kaynak sağlanan sanatçıların, uluslararası platformlarda daha başarılı olabilecekleri unutulmamalıdır.

2. Eleştirmenlerden Kaynaklanan Sorunlar

Türkiye'de eleştirmenlerin nitelikli bir eğitim alabileceği yeterlikteki programların ve kurumların yapısı ve sayısı ihtiyacı karşılayacak düzeyde değildir. Eleştirmenlerin; sanat felsefesi ve tarihi, estetik kuramlar, eleştiri yöntemleri gibi teorik alanlarda yetkin bir eğitim altyapısına sahip olmaları gerekmektedir. Ancak, eleştirmen eğitimi konusundaki yetersizlikler, eleştirmenlerin teorik bilgilerini ve analitik yeteneklerini geliştirmelerini zorlaştırmaktadır. Eleştirmenlerin genel eğitimlerinde sanat tarihi ve teorisi konularına daha fazla vurgu yapılması gerekmektedir. Bu konuları iyi kavramayan eleştirmenler, sanat eserlerini tarihsel ve kuramsal bağlamlarından koparıp yetersiz eleştiriler yapabilmektedirler.

“Türkiye’de ise farklı dönemlerde gerek figür-soyut, gerek yerellik-evrensellik, gerekse avangard çıkışlarla birlikte yapılan tartışmalar ekseninde sanat eleştirisi

süregeldi. Hayli dinamik sanat, onu gören, söz söyleyen, göklere çıkararak, yerlere vuran dilin performatif sınırları dahilinde başkalaşımını sürdürdü; analiz yerine söylemi öne çıkararak bir biçim doğdu” (Dastarlı. 2013).

Türkiye’de eleştiri beklentileri ve perspektiflerinin anlaşılır bir düzeyde belirlenememesi çeşitli sorunlara sebep olabilmektedir. Sanat eleştirisinin, objektif ve tarafsız değerlendirmeler yapabilmesi için belli ölçütler ve standartlar ya da öngörülere ihtiyacı vardır. Ancak, eleştirinin yapısı ve amacına ilişkin belirsizlikler, eleştirmenlerin herhangi bir metodolojiye dayanmadan veya eleştiri sürecinin gerektirdiği analiz ve değerlendirme süreçlerini izlemeden eserleri değerlendirmesine neden olabilmektedir.

Türkiye’de eleştirmenlik yapan kişilerin alanlarının çeşitlilik gösterdiğini söylemek oldukça zordur. Farklı sanat disiplinlerinden, kültürel arka planlardan ve deneyimlerden gelen eleştirmenlerin katkıları, sanat eleştirisinin zenginleşmesine yardımcı olacaktır. Ancak, bu türlü bir çeşitliliğin oluşmaması, eleştirmenlerin sınırlı bir bakış açısına saplanıp kalmalarına ve sanat eserlerini çok yönlü bağlamlarda incelemelerine engel olabilmektedir. Eleştirmenlerin genel ve özel eğitimleri sırasında bilgi ve deneyimlerini farklı disiplinlerle ilişkilendirme becerisi kazanmaları sağlayıcı müfredatların oluşturulması da önemlidir. Sanat eserlerini sanat dışı alanlarla ilişkilendirebilmek, daha kapsayıcı bir eleştiri yapmayı, eserlerin zengin anlam katmanlarını açığa çıkarabilmeyi mümkün kılar. Eleştirmenler, örneğin; sosyoloji, psikoloji, felsefe, coğrafya, tıp ve mühendislik gibi disiplinlerden bilgi edinerek, sanat eserlerini daha derinlemesine anlama ve yorumlama yeterliklerini geliştirebilirler.

Eleştirmenlerin eğitim süreçlerinde, eleştiri yazımı ve analitik düşünme becerileri üzerine daha fazla odaklanılmalıdır. Eleştiri yazma tekniklerini, kuramlarını ve yöntemlerini öğrenmek, eleştirmenlerin düşüncelerini, çıkarımlarını ve yorumlarını daha etkili bir şekilde ifade etmelerini sağlayabilir.

“Önemli olan serginin kendisinin kalitesidir, yarattığı yutturmaca değil. Bir eleştirmen, dürüst ve bilinçli bir değerlendirme yapmakla yükümlüdür. İyi kötüden ayırmaya hazır olmalı ve davalarını savunmalıdırlar. Hiç kimse bir eleştirmenin muhakemesine katılmak zorunda değildir, ancak okuyucularına her zaman üzerinde düşünecekleri bir şeyler vermelidirler” (McDonald, 2023).

Analitik düşünme becerilerinin geliştirilmesi ise sanat eserlerini karşılaştırmalı ve derinlikli bir şekilde inceleme ve değerlendirme yeterliklerini geliştirebilir. Ayrıca eleştirmenlerin eğitimleri sırasında yaratıcı yazma metotlarına ilişkin deneyimlerinin artırılması ve iletişim becerilerinin geliştirilmesi üzerine müfredatlar oluşturulmalıdır.

Eleştiri yazılarının etkili bir dil ve kapsamda yazılması ve çıkarımların okuyucuya aktarılması, eleştirmenin mesajını daha etkili bir şekilde iletebilmesini sağlayacaktır. Yaratıcı yazma ve iletişim becerileri, eleştirmenlerin sanat eserlerini daha çarpıcı ve etkileyici bir şekilde anlatabilmelerine yardımcı olacaktır. Eleştirmenlerin eğitimleri sırasında, onlara; etik değerleri kavramlarını, ayrıca meslek standartlarına uygun hareket etmelerini sağlayıcı, bilgi ve deneyimler sunulmalıdır. Eleştirmenler, tarafsız, objektif, dürüst, ilke ve çağdaş değerlere uygun eleştiriler yapmalıdırlar. Ayrıca, alıntıları doğru şekilde kullanma ve kaynaklara atıfta bulunma gibi akademik ve mesleki usullere de dikkat etmelidirler. Tüm sorunların çözümü için, eleştirmenlerin genel eğitimlerine daha fazla önem verilmesi ve bu konuları kapsayacak yeni eğitim programlarının açılması ya da aktif olanların revize edilmeleri gerekmektedir. Ayrıca, bu noktada eleştirmenlerin kendilerine düşmektedir, sürekli olarak kendilerini geliştirmek eğiliminde olmalı, seminerlere, atölye çalışmalarına ve konferanslara katılıp, sanat etkinliklerini mümkün olduğunca yerinde görmelidirler. Böylelikle eleştirmenlerin bilgilerinin nitelikleri yükselecek ve güncel kalacak, Türkiye’de sanat eleştirisinin kalitesi artacaktır.

2.2. Alan Dışı Eleştirmenlerin Entelektüel Donanımlarının Yetersizliği

Alan dışı eleştirmenlerin birçoğu, sanat alanında yeterli deneyime sahibi olmadıkları gibi hiç sanat eğitimi almamış da olabilmektedirler. Tabii bazılarının kendilerini yetiştirmiş olmaları yadsınamaz ancak sanat eleştirisi naiflik ölçülerinin dışına taşmaktadır eleştiri yaparken; sanat tarihine, sanat kuramlarına ve sanat pratiğine dair asgari bir bilgi birikimi

ve özgün perspektif sahibi olunması gerekmektedir. Günümüz sanatının geldiği son durum bu gerekliliği daha da zaruri kılmaktadır.

“Modern dönemde olduğu gibi sanatın iyi ya da kötü olduğuna karar vermek artık eleştirmenin rolü değildir. Çağdaş sanat bağlamında, eleştirmenin rolü bir tercümanın rolüne kaymış gibi görünüyor. Eleştirmen, aslında neye baktığımızı ifade ediyor: Bu yapının yaklaşımı, bağlamı, tarihsel veya teorik temeli nedir? Karmaşık çağdaş sanat ortamında eleştirmen, sanat ve izleyicisi arasında çok önemli bir muhataptır” (Watt 2023).

Ancak, yetersiz sanat eğitimi ve deneyimi, eleştirmenlerin sanat eserlerini anlamada, yorumlarında ve değerlendirmelerinde eksik kalmalarına hatta zaman zaman hatalar yapmalarına neden olabilmektedir. Sanat eleştirisi, kavramsal ve teorik bir derinliğe dayanır. Sanat eserlerinin teknik, estetik, sembolik, sosyal ve kültürel boyutlarını anlamak ve yorumlamak için teorik bir altyapıya sahip olmak önemlidir. Alan dışı eleştirmenlerin sanat alanındaki entelektüel donanımlarının yetersizliği, sanat eserlerini derinlemesine analiz edememelerine ve anlamlar arasında bağları doğru kuramamalarına yol açabilmektedir. Sanat eserleri, genellikle belirli bir tarihsel, kültürel ve sanatsal bağlama sahiptir. Eserlerin bu bağlam içinde değerlendirilmesi ve yorumlanması gerekli ve önemlidir. Alan dışı eleştirmenlerin bu bağlamı bulmakta zorlanmaları, eserlerin tam anlamıyla kavranamamasına ve doğru bir değerlendirmeye alınamamasına neden olabilmektedir. Alan dışı eleştirmenler zaman zaman sanat incelemecisi/analisti/yazarı olarak adlandırılırlar, bunun asıl amacı onları ile sanat eleştirmenleri arasında önemli bazı farklar olduğunu vurgulamaktır.

Sanat eleştirmenleri ve incelemecileri, sanat eserlerini hem değerlendirip hem de incelerken, rolleri farklıdır. Bir sanat eleştirmeni, uzmanlığının bir parçası olarak profesyonel sanat eleştirisi yapar. Çeşitli sanat biçimlerini sanat incelemecilerinden daha objektif ve teknik bir bakış açısıyla değerlendirirler. Çok az resmi eğitimi olan veya hiç olmayan bir kişi de bir sanat eleştirisi yazıp yayımlayabilir. Bir sanat incelemecisinin bakış açısı, tipik olarak daha öznel ve bir sanat eserinin genel bir derecelendirmesi veya notu ile sonuçlanır (Indeed, 2023).

Alan dışı eleştirmenlere, sanat eğitimi ve sanat kuramları hakkında bilgilendirici programlar, seminerler veya atölye çalışmaları sunulmalıdır. Böylelikle eleştirmenler, sanat alanındaki temel kavramları ve teorileri öğrenerek entelektüel donanımlarını artırabilirler. Bu kişiler, konuyla ilgili uzman danışmanlardan eğitim ve yönlendirme alabilirler. Sanat tarihçileri, sanat kuramcıları veya sanatçılar, eleştirmenlere rehberlik ederek eserlerin bağlamını anlamalarına ve daha nitelikli eleştiriler yapmalarına yardımcı olabilirler. Sanat eleştirisinin çeşitli perspektifleri içermesi önemlidir. Alan dışı eleştirmenler kadar her disiplinden deneyimli eleştirmenin de görüşleri değerlidir ve dikkate alınmalıdır. Eleştirinin farklı bakış açılarından yapılması, sanat eleştirisinin zenginleşmesine ve daha kapsamlı bir tartışma ortamının oluşmasına katkı sağlayacaktır.

2.3. Uygulamadan (Atölyeden) Gelen Eleştirmenlerin Azlığı

Uygulamadan gelen eleştirmenler, sanat pratiğini ve üretim süreçlerini deneyimleme şansına sahip kişilerdir. Ancak, Türkiye'de uygulamadan gelen eleştirmen sayısının az olması, bu eleştirmenlerin sanatçıların perspektifini tam anlamıyla anlamamalarına, bu durum da onların sanat eserlerini daha derinlemesine incelemelerine engel olabilmektedir.

Uygulamadan gelen eleştirmenler, sanat disiplinlerine özgü teknik bilgi ve becerilerin niteliği hakkında bilgi ve deneyime sahiptirler. Örneğin, resim, heykel, fotoğrafçılık gibi disiplinlerde deneyimli olan eleştirmenler, eserlerin teknik yönlerini daha iyi değerlendirebilirler. Ancak, bu tür eleştirmenlerin az olması ve bu alanda yapılan eleştirilerin teknik bilgi ve becerilerin değerlendirilmesi bağlamında eksik kalmasına yol açabilmektedir. Uygulamadan gelen eleştirmenler, sanatçıların içerik ve temalarını daha iyi anlama eğilimindedirler. Sanat eserlerinin arkasındaki düşünceleri, mesajları ve bağlamları daha iyi kavrayabilirler. Ancak, bu tür eleştirmenlerin sayısının az olması, sanatçıların niyetini ve eserlerin anlamını tam olarak anlamamalarına ve dolayısıyla eleştiri sürecinin eksik kalmasına yol açabilmektedir. Kuşkusuz tüm sanat eleştirmenlerin

uygulamadan gelme ya da bunu deneyimleme zorunluluğu yoktur, ancak her bir sanat eleştirilmenin değerlendirildiği yapıtın üretimini doğasına ilişkin asgari bilgi birikimine sahip olması gerekir. Bu birikim, eleştirilenler olasılıklar üzerinden değil somut olgu ve eserler üzerinden düşünme ve yorumlama olgunluğuna eriştirecektir.

Sanat eleştirilenleri ve sanatçılar daha sıkı bir iş birliği ve etkileşim içinde olmaya teşvik edilmelidirler. Eleştirilenler, sanatçılarla atölye çalışmaları, sergiler ve etkinlikler gibi ortamlarda bir araya gelerek sanat pratiğini daha yakından, tabir yerindeyse koklamalı, deneyimlemeli ve anlamalıdır. Uygulamadan gelmeyen eleştirilenlerin bakış açılarını geliştirebilmeleri için destekleyici programlar ve öğrenme deneyimleri sunulmalıdır. Bu programlar, eleştirilenlere sanat pratiklerini deneyimleme, teknik bilgi ve beceriler üzerinde kavrayıcı bir bilgi birikimi geliştirme fırsatı sağlayabilir. Sanatçı ve eleştirilenler arasındaki diyalogu ve etkileşimi teşvik eden ortamlar oluşturulmalıdır. Sanatçılar, eleştirilenlerle görüşmeler yapabilmelidir, bu onlara, eserlerini açıklama ve üzerlerinde tartışma fırsatı sunacaktır. Bu durum yanı zamanda, eleştirilenlerin sanatçıların tekniklerini, niyet ve içeriklerini daha iyi anlamalarına yardımcı olabilecektir.

2.4. Sanat Tarihi Alanından Gelen Eleştirilenlerin Alan Üzerindeki Hakimiyeti

Sanat tarihi alanından gelen eleştirilenlerin hegemonyası, eleştiri sürecinde dar bir bakış açısının hâkim olmasına neden olabilmektedir. Sanat tarihi perspektifi, eserleri sadece tarihi ve kültürel bağlamı içinde değerlendirme eğiliminde olabilmektedir. Ayrıca bu durum, diğer disiplinlerden gelen eleştirilenlerin farklı bakış açılarını ve yorumlarını görmezden gelmesine ve sanat eleştirisinin çeşitliliğinin kısıtlanmasına yol açabilmektedir. Temelde sanat tarihi yazımının iki boyutu vardır Gemtau'ya göre;

“Sanat tarihi yazılarının anlatsal ve teorik olmak üzere iki türü vardır. Anlatsal yaklaşımda, sanat tarihçisi, yorumlanmış sanat eserlerini belirli bir düzen içinde bir hikâye haline getirmeyi amaçlar, hangi eserleri dahil edeceğine veya dışarıda bırakacağına ve bazı eserleri diğerlerine göre vurgulayacağına karar verir. Bir teori oluştururken ise, sanat tarihçisi açıklayıcı bir yönelimle hareket eder ve eserleri teorik bir çerçeve içine yerleştirmeyi amaçlar. Sanat tarihi teorileri, bir eserin belirli tarihi özelliklerini açıklamak ve geçmişle yeterli bir süreklilik sağlamak için altta yatan prensipleri arar. Bu, sanat tarihçisinin tarihsel dönüşümleri açıklamasına olanak tanır” (Gemtau, 2013).

Bu açıdan bakıldığında sanat tarihini, yazımının temelde tarihe mal olmuş sanat etkinliklerine ve eserlerine dönük birikim ve eğilimlerinin, sanat yazıları ve eleştiri metinlerinde öncelikli yer edinmeleri doğaldır. Ancak, tam da bu nedenle, sanat tarihi alanında hâkim olana bakış açısı, güncelden kopuk olabilmekte, kullanılan özel terminoloji ve akademik dil, diğer disiplinlerden gelen eleştirilenler ile okurların, anı yakalama, anlama ve erişme sorunu yaşamalarına neden olabilmektedir. Bu durumun, eleştiri sürecinin geniş kitleler tarafından anlaşılması ve etkileşimin sağlanması açısından bir engel oluşturduğu söylenebilir.

Sanat tarihi alanından gelen eleştirilenlerin, eserlerin estetik değerini ve tarihî önemlerini daha fazla vurgu yapma eğilimleri de olağandır. Diğer yandan çağdaş sanatın yenilikçilik, toplumsal eleştiri veya deneysellik gibi özellikleri de eleştiri sürecinde dikkate alınması gereken önemli unsurlardır. Sanat tarihi alanından gelen eleştirilenlerin bu konulardaki sınırlılığı, eleştirinin kapsamını ve güncelliğini etkileyebilir. Sanat eleştirisinde disiplinler arası yaklaşımlar teşvik edilmelidir. Ancak sanat tarihi dışındaki disiplinlerden gelen eleştirilenlerin görüşleri ve perspektifleri, sanat tarihi perspektifiyle birleştirilerek daha kapsamlı bir eleştiri ortamı oluşturulabilir.

Eleştirilenlerin eğitimlerinde, sanat tarihi dışındaki disiplinlerden de dersler ve atölye çalışmaları yer almalıdır. Böylece eleştirilenler, farklı sanat pratiklerini ve teorik yaklaşımları deneyimleme fırsatı bulabilirler. Ayrıca, eleştirilenlerin sanat tarihi dışındaki disiplinlerdeki güncel gelişmelerden haberdar olmaları için sürekli eğitim ve farkındalık çalışmaları düzenlenebilir. Eleştiri sürecinde çeşitliliğin ve katılımın teşvik edilmesi önemlidir. Farklı disiplinlerden ve farklı arka planlardan gelen eleştirilenlerin seslerinin duyulması ve görüşlerinin değerlendirilmesi için platformlar oluşturulmalıdır. Ayrıca,

eleştiri sürecine sanatseverlerin ve genel kamuoyunun katılımı için etkinlikler ve tartışma platformları düzenlenebilir.

2.5. Eleştiri Metinlerinde Kullanılan Dil ve Anlatımdan Kaynaklanan Sorunlar

Eleştiri metinlerinde kullanılan dil, genellikle ağır ve karmaşık olabilmektedir. Eleştirmenler, akademik terminolojiyi aşırı kullanma veya karmaşık cümle yapılarına, ağdalı ifadelerle yönelme eğiliminde olabilmektedirler. Bu durum, genel okuyucu kitlesinin eleştiri metinlerini anlamakta zorluk çekmesine sebep olup, eleştirinin geniş kitlelere ulaşmasında engel teşkil edebilmektedir. Eleştiri metinleri, şayet çok özel bir kitleye yönelik değilse, sanatla ilgilenen hemen her okuyucunun muhtemelen sahip olduğu bilgi ve anlayış seviyesine uygun bir dil ve ifade ile yazılmalıdır. Ancak, bazı eleştirmenler sanat terminolojisine, teknik detaylara ve retorik odaklanırken, genel okuyucu için erişilebilir bir dil kullanmaktan uzaklaşabilmektedirler. Bu durum, eleştiri metinlerinin sadece uzmanlar tarafından anlaşılabilen, muğlak bir dilde yazıldığı anlamına gelebilmektedir.

Bazı eleştirmenler, metinlerinde abartılı bir dil kullanma veya gösterişçi bir üslup benimseme eğilimindedirler. Bu durum, eleştirinin objektifliğini ve güvenilirliğini zayıflatabilmektedir. Ayrıca, abartılı bir dilin kullanıldığı eleştiri metinleri, sanat eserlerini doğru bir şekilde değerlendirmesini engelleyebilir. Bazı eleştirmenler, eleştiri metinlerinde sanat eserlerini analiz etme ve eleştirme becerisinden yoksun olabilmektedirler. Objektif bir bakış açısıyla eseri ele almak yerine, önyargılı veya kişisel tercihlere dayalı bir yaklaşım sergileyebilmektedirler. Bu durum, eleştiri metinlerinin nitelikli ve yapıcı bir eleştiri yapmaktan uzaklaşmasına yol açabilmektedir.

Eleştirmenler, eleştiri metinlerinde anlaşılır ve erişilebilir bir dil kullanmaya özen göstermelidir. Karmaşık terminoloji ve aşırı teknik detaylar yerine, okuyucunun anlayabileceği bir dil kullanarak sanat eserini anlatmalıdırlar. Eleştirmenler, sanat eserlerini objektif bir şekilde analiz edebilme yeteneklerini geliştirmeli ve eleştirilerini bu analizlere dayandırmalıdırlar. Kişisel tercihler veya önyargılar yerine, sanat eserinin estetik değerlerini ve anlamını objektif bir şekilde değerlendirmeye odaklanmalıdırlar. Eleştirmenler hem birbirleri hem de sanatçılarla aralarında diyalog ve geri bildirim süreçleri teşvik edilmelidir. Eleştirmenler, böylece birbirlerinin çalışmalarını değerlendirebilir, tartışabilir ve eleştirileri yaklaşımlarını zenginleştirip geliştirebilirler. Bu şekilde, eleştiri sürecinde ortak bir öğrenme ve ilerleme sağlanabilir.

2.6. Türkiye’de Eleştirmenliğin Maddi Getirisinin Olmaması

Eleştirmenlerin, faaliyetlerinden maddi bir getiri elde etmekte zorluk çekmeleri, Türkiye'deki sanat eleştirisinin önemli sorunlarından biridir. Bu durum, eleştirmenlerin motivasyonunu ve zamanlarını eleştiriye ayırma konusundaki isteklerini olumsuz etkilemektedir. Türkiye'de eleştirmenlerin sanat eleştiri faaliyetlerinden gelir elde etmeleri için sunulan fırsatlar oldukça sınırlıdır. Yayın organlarında eleştiri yazılarına yayımlatma ve bu yazılardan maddi bir getiri sağlama imkanları da sınırlıdır. Bu da eleştirmenlerin eleştiri faaliyetlerini ötelemelerine ve motivasyonlarının azalmasına neden olmaktadır. İpek Duben bu duruma ilişkin şu saptamaları yapar;

“... yazarlık para ve şöhret getirmiyor, dolayısıyla sanat tarihi ve eleştiri uzmanlığı yerine küratörlüğü seçiyor insanlar. Küratör dünyayı dolaşabiliyor, istediği ve kendisine yararlı olabilecek sanatçıları çeşitli sergilere sokabildiği için sanatçılar üzerinde çok daha etkili olabiliyor. Dolayısıyla birçok kişi küratoryal çalışmalara ya da sanat yönetimine yöneliyor. Halbuki sanatı ve tarihini bilmeden neyi yönetebilirsin? Bu işleri yapabilmek belli ölçüde felsefe ve teori de bilmek gerekir. Uluslararası şöhret kazanan bazı küratörler ve müze küratörleri çok bilgili ve donanımlıdır” (Akt. Esen, 2016).

Sanat eleştirisinin önemi ve değeri, bazı yayın organları veya kurumları tarafından tam olarak anlaşılammış gibi görünmektedir. Bu nedenle bu kuruluşlar, eleştiri faaliyetlerine destek vermek veya eleştirmenlerin emeklerini değerlendirmek için yeterli kaynak ayırmamaktadırlar. Eleştirmenlere maddi destek sağlamak için farklı finansal modellerin oluşturulması gerekmektedir. Örneğin, sanat kurumları veya bağımsız fonlar,

eleştirmenlere burslar veya ücretli yazılar için ödeme yapabilirler. Ayrıca, sanat etkinliklerinden elde edilen reklam gelirleri ve sponsorluklar gibi alternatif finansman kaynaklarından, eleştirmenlerin maddi getiri elde etmelerine yardımcı olacak paylar ayrılabilir. Sanat eleştirisine yer veren gazete, dergi, çevrimiçi medyalar gibi yayın organlarının sayısının artırılması önemlidir. Bunlar, eleştirmenlerin yazılarını yayınlamaları için bir platform sağlayabilir ve eleştirmenlerin maddi bir getiri sağlamalarına katkıda bulunabilirler. Sanat eleştirisinin önemi ve değeri konusunda farkındalık yaratmak önemlidir. Sanat kurumları, medya ve akademi, eleştiri faaliyetlerine destek vermenin önemini sürekli olarak vurgulamalı ve eleştirmenlerin emeklerini takdir etmelidirler, kamuoyunu bu yönde bilinçlendirmelidirler. Böylece, eleştirmenlerin maddi getiri elde etmeleri için daha elverişli bir ortam oluşturacak, farkındalıklar yaratırken ve Türkiye'deki sanat paydaşlarının tümünün gelişimine katkı sunabilecektir.

2.7. Eleştirmen-Sanatçı İlişkinin, Dostluk Bağı ya da Maddi Bağlar Üzerinden Yürütülmesi

Eleştirmenlerin sanatçılarla ilişkileri, eleştiri sürecinin tarafsızlık, objektiflik ve bağımsızlık ilkelerini etkileyebilecek bir faktördür. Eleştirmenlerin sanatçılarla dostluk veya maddi bağlar üzerinden kurdukları ilişkileri sorunlara neden olabilmektedir. Eleştirmenlerin sanatçılarla dostane ilişkiler içinde olmaları gayet olağan ve istenen bir durumdur, ancak bu bağlar zaman zaman eleştirinin tarafsızlık ve bağımsızlık ilkelerini zayıflatabilir. Yine İpek Duben'in bu bağlamda yaptığı saptama önemlidir;

“Ciddi eleştiri ve inceleme yazmaktan çekinmenin ikinci nedeni korku. Bazı arkadaşlarımdan durumu böyle ifade ettiklerine şahit oldum – yukarı tükürsen bıyık, aşağı tükürsen sakal. Objektif eleştiri yazmak için inanılır olmak lazım. Yararını göreceğin insanlara yaklaş, işine yaramayacak ama iyi sanat yapanları göz ardı edersen kimse sana inanmaz” (Akt. Esen, 2016).

Dostluk bağı, eleştirmenlerin objektif olmalarını zorlaştırıp, eleştirilerinin sanatçıların hoşnutluğunu kazanmak veya ilişkilerini korumak amacıyla şekillenmesine yol açabilmektedir. Eleştirmenlerin sanatçılarla maddi çıkarlar veya bağlar üzerinden kurdukları ilişkiler, eleştiri sürecinin tarafsızlığını etkileyebilmektedir. Örneğin, bir eleştirmenin sanatçıdan maddi bir karşılık alması veya sanatçının bir projesinde yer alması, yeni deyişle etiketlemesi, eleştiri sürecinde objektiflikten uzaklaşılmasına neden olabilmektedir.

“Çağdaş eleştirmen artık sanatçının bazen onun adına konuşan yakın bir arkadaşındır. İyi çağdaş eleştirmen, stüdyoları ziyaret eden, sahneyi ve işi bilen kişidir. Daha işbirlikçi ve daha az yetkili bir süreçtir. Bununla birlikte, bu yaklaşımın en büyük riski, eleştirmenin konuya çok fazla kapılması ve yeterli mesafeye sahip olmamasıdır” (Watts, 2013).

Eleştirmenlerin bağımsızlık ve etik kurallara uygun hareket etmeleri önemlidir. Eleştirmenler, dostluk bağları veya maddi çıkarlar nedeniyle objektifliklerini kaybetmemeli ve tarafsız eleştiriler yapabilmelidir. Eleştirmenlerin sadece belirli sanatçılarla değil, geniş bir sanatçı ağıyla ilişkide olmaları önemlidir. Farklı sanat disiplinlerinden ve çevrelerden gelen sanatçılarla etkileşim halinde olmak, eleştirmenlerin bakış açılarını zenginleştirmelerine ve tarafsızlıklarını korumalarına yardımcı olabilecektir. Eleştiri sürecinin şeffaf ve göz önünde olması, eleştirmenlerin ilişkilerini ve motivasyonlarını olumlu olarak etkileyebilir. Eleştirmenlerin düşüncelerini ve eleştirilerini açıkça ifade etmeleri, sanatçılarla olan ilişkilerini kamuoyuna duyurmaları güvenirlilik açısından önemlidir. Ayrıca, eleştiri sürecinin asgari düzeyde de olsa yapılandırılması ve standartlara dayalı bir şekilde ilerlemesi, eleştirmenlerin objektifliklerini korumalarına yardımcı olabilecektir.

2.8. Türkiye'de Profesyonel Eleştiriye Talebin Yetersizliği, Yayımcılık Sorunları

Türkiye'de genel olarak sanat eleştirisine yönelik talep oldukça düşüktür. Bu durum, eleştirmenlerin profesyonel olarak eleştiri yapmalarını ve bu alanda kendilerini geliştirmelerini zorlaştırabilmektedir. “Şu da bir gerçek; çoğunluğun ‘sanat yazarı’ ya da ‘sanat eleştirmeni’ denen kişiden anladığı, basın bülteni yazan iletişimciden ya da bu

bültenden haber derleyen gazeteciden farksız” (Dastarlı, 2013). Sanat eleştirisi ve eleştirmenlerin rolünün öneminin farkındalığının artırılması, sanatseverlerin ve sanat kurumlarının eleştiriye daha fazla değer vermelerini teşvik edebilir. Türkiye’de eleştiri yazılarının yayımlanabileceği kitaplar, dergiler veya sanat platformlarına olan talebin artırılması, eleştirmenlerin çalışmalarını daha geniş kitlelere ulaştırabilmelerine yardımcı olabilecektir.

Eleştirmenlerin profesyonel olarak gelişebilmeleri için eğitim ve destek programlarının düzenlenmesi önemlidir. Bu programlar, eleştiri becerilerini geliştirmelerine, sanat tarihine ve teorilerine daha derinlemesine hakim olmalarına ve eleştiri yazılarını etkili bir şekilde kaleme almalarına yardımcı olabilir. Sanat kurumları, üniversiteler ve diğer ilgili kuruluşlar tarafından düzenlenecek atölye çalışmaları, seminerler ve mentorluk programları gibi etkinliklerle eleştirmenlere destek sağlanabilir. Eleştirmenler arasında iş birliği ve ağ oluşturmanın teşvik edilmesi, deneyim ve bilgi paylaşımını kolaylaştırır. Eleştirmenlerin birbirleriyle iletişim kurmalarını, birlikte projeler üretmelerini ve bilgi alışverişinde bulunmalarını sağlamak, eleştiri alanının gelişimine ve yayımcıların arttırılmasına katkıda bulunabilir. Eleştirmenlerin birlikte çalışabilecekleri platformlar, forumlar veya dernekler gibi kurumların oluşturulması bu açıdan önemlidir.

2.9. Eleştiri Okurunun Az Olması

Sanat eleştirisi okurunun nitelik ve nicelik bakımından istenen düzeyde olması için sanat eğitimi yolu ile farkındalığın artırılması önemlidir. Eğitim kurumları, sanat okulları, üniversiteler ve sanat kurumları tarafından düzenlenecek seminerler, atölye çalışmaları ve konferanslar gibi etkinliklerle sanatseverlerin sanat alanında bilinçlenmeleri ve eleştiri okur-yazarlıkları ile sanatsal algılama becerilerini geliştirmeleri desteklenebilir. Eleştiri okurlarının niteliğini artırmak için sanat eleştirisi eğitim programları düzenlenebilir. Bu programlar, eleştiriye ilgi duyan kişilere eleştiri farkındalıklarını geliştirme fırsatı sunabilir. Eleştiri teknikleri, sanat tarihi ve teorisi gibi konuların işlendiği eğitimler, okurunun eleştiri teorisine ilgisini artırabilir. Eleştiriye yönelik teknolojik medya platformlarının çeşitlendirilmesi ve desteklenmesi, nitelikli eleştiri okurunun da artmasına katkı sağlayabilir. Eleştiri dergileri, sanat blogları, sanat programları ve podcast’ler gibi platformlara daha fazla destek verilmesi, sanatseverlerin nitelikli eleştiri yazılarına erişimini kolaylaştırabilir.

Sanat kurumları, sergi açılışları, sanat etkinlikleri ve panel tartışmaları gibi etkinliklerle eleştiri okurlarını teşvik edebilirler. Bu etkinliklerde eleştiriye değer verildiği ve eleştirinin önemli bir rol oynadığı sıklıkla vurgulanmalıdır. Ayrıca, eleştiri okurlarının katılımını teşvik etmek için ödüllü eleştiri yarışmaları düzenlenebilir. Eleştirmenlerin eleştirilerini okuyuculara açık bir şekilde sunmaları ve okuyucuların geri bildirimlerini değerlendirmeleri önemlidir. Eleştiri okurlarının eleştiri yazılarına katkıda bulunmaları, tartışmalara katılmaları ve eleştiriye dair görüşlerini dile getirmeleri de teşvik edilmelidir. Eleştirmen-sanatçı-okur buluşmaları, eleştiri okurunun artmasına ve sanat eleştirisinin daha sağlıklı bir zeminde gelişmesine yardımcı olabilir. Sanatseverlerin eleştiriye olan ilgisinin artması, eleştirmenlerin de motivasyonlarının güçlenmesini sağlayabilir ve sanatın genel olarak daha ileri seviyelere taşınmasına katkıda bulunabilir.

2.10. Eleştiri Yazımın Sanat Olduğuna Dair Yanlış İnanış

Sanat eleştirisi metinlerinin, sanatsal bir nüveye sahip olduğu, temelde sanatın dilini kullandığını söylemek gerekir. Ancak eleştirinin bir sanatsal eylem olup olmadığı tartışmalıdır. Bunun aksini düşünenler de vardır, “Beylik cevapları biliyoruz; eleştirmen yapıtı yeniden üretir. Doğrudur” (Kahraman, 2021). Ancak eleştiri yazımının temel amacının sanatı anlama, analiz etme ve değerlendirme olduğu vurgulanmalıdır. Sanat hakkında konuşmak da bir sanattır: “Sanat eseri ne kadar vasatsa, övgülerin de o kadar zekice ve tuntuaraklı olduğu izlenimine kapılırsınız. Nitekim sergi açılışında hararetle bir konuşma yapan biri, o hurda yığınını ‘gündelik hayatın mitleştirilmesinin sorgulanması’ olarak görebilir” (Saehrendt ve Kitt, 2012: 21). Eleştirmenler, sanat eserlerini anlamak ve okuyucuya aktarmak için eleştiri yazımını kullanırken, yazılarının birer sanat eseri değil, birer analiz ve değerlendirme aracı olduğunu unutmamalıdır.

Eleştiri yazımının bir sanat olduğu fikri yerine, onun etik gereksinimleri olan bir disiplin olduğunun her platformda özenle vurgulanmasının, eleştirmenlerin sorgulanabilirliklerinin ve onlarda bir özdenetim hassasiyetinin sağlanması adına önemlidir. Eleştirmenlerin, eleştiri yazımının kurallarını ve yöntemlerini öğrenmeleri önemlidir. Eleştiri yazımının belirli bir yapıya ve tekniğe sahip olduğu; objektiflik, derinlik ve tarafsızlık gibi önemli değerleri içermesi gerektiği bilinmelidir. Eleştirmenlerin eleştiri yazımı konusunda eğitim almaları ve sürekli olarak kendilerini geliştirmeleri önemlidir.

“Bir eleştirmenin işi "haklı" olmak değildir- bu onları zıplamış otorite figürleri, yüksek mahkeme sanat hakimleri haline getirir. Ne kadar kendini beğenmiş bir saçmalık. Unutulmaz eleştirmenler- en büyüğü John Ruskin de dahil olmak üzere- genellikle yanılıyordu, hatta saçmaydı, ancak her zaman üzerinde düşünmeye değer argümanlar ileri sürdüler” (Jones, 2011).

Eleştiri yazımının okuyucuya hizmet etme amacı gözetilmelidir. Yine vurgulanmalıdır ki, eleştirmenler, yazılarını okuyucunun anlayabileceği bir dilde yazmalı, karmaşık terimlerden kaçınmalı ve anlaşılır bir şekilde ifade etmelidirler.

“Eleştirinin sonradan akla gelen bir şey olmadığı, önceden var olan bir çabaya bir yanıt olmadığı, daha çok sanatın geleceğini şekillendirme girişimi olduğu anlar vardır. Bu, olması gerektiği gibi, çok daha nadir bir eleştirel yazı biçimidir. Eleştirinin asıl görevi sanat yapıtlarının önüne geçmek değil, onlara karşılık vermektir sonuçta” (Rubinstein, 2019).

Eleştiri yazıları, kuşkusuz, okuyucunun sanat eserini anlamasına yardımcı olmalı ve ona rehberlik etmelidir. Eleştiri yazılarının nesnel olması önemlidir. Eleştirmenler, kişisel tercihlerini veya ön yargılarını eleştirilerine yansıtılmamalı ve sanat eserlerini tarafsız bir şekilde değerlendirmelidirler. Sanat eleştirisi eğitimi, eleştiri yazımının temel prensiplerini ve tekniklerini öğretmek için düzenlenmelidir. Bu eğitimlerde sadece, eleştiri yazımının sanatsal yönlerine değil, daha çok eleştiri yapma becerilerine odaklanılmalıdır. Eleştiri yazımının bir sanat olduğuna dair var olan yanlış inanışın düzeltilmesi, Türkiye’de daha gerçekçi sağlam bir eleştiri geleneğinin inşasına katkıda bulunabilir.

2.11. Eleştirmenlerin Nitelikli Geri Dönüt Almaması

Eleştirmenlerle, sanatçılar ve okurlar arasında düzenli iletişim kanalları kurulması önemlidir. Sanatçılar ve okurlar eleştiri yazılarına karşılık verme veya geri bildirimde bulunma imkanına sahip olmalıdır. Bu iletişim, sanatçının eserini daha iyi anlamasına ve eleştirmenin daha iyi bir perspektif kazanmasına yardımcı olabilir. Eleştirmenlerin sanatçılarla bir araya gelerek atölye çalışmaları veya tartışma platformları düzenlemesi faydalı olabilir. Bu ortamlarda sanatçılar, okurlar ve eleştirmenler birbirlerinden doğrudan geri bildirim alabilir ve eleştirmenler de sanatçıların çalışma süreçlerine daha yakından tanıklık edebilirler. Bu tür etkileşimler, eleştirmenlerin eserler hakkında daha kapsamlı ve bilinçli eleştiriler yapmalarını sağlayabilir.

Eleştirmenlerin okuyucularından geri bildirim almaları teşvik edilmelidir. Okuyucular, eleştiri yazılarının etkisini ve değerini belirlemede önemli bir rol oynarlar. Eleştirmenler de okuyucu geri bildirimlerini dikkate alarak eleştiri yazılarını iyileştirebilir ve daha etkili bir şekilde iletişim kurabilirler. Eleştiri eğitim programlarında geri bildirim alma ve verme yöntemleri üzerine odaklanılmalıdır. Eleştirmenler, eleştiri yazılarından sonra sanatçılardan ve okulardan geri bildirim alma konusunda daha etkin olmayı öğrenmeli, buna uygun medyalarda görünür olmaları önemlidir. Aynı şekilde, eleştiri eğitimi programları, eleştirmenlerin geri bildirim becerilerini geliştirmeleri için fırsatlar sunmalıdır.

3. Eğitimden Kaynaklanan Sorunlar

3.1. Genel Eğitimden Kaynaklanan Sorunlar

Okulların genel eğitimlerinde sanat eğitime yeterli düzeyde önem verilmemesi, sanat eleştirisiyle ilgili bilgi ve anlayış yetersizlikleri yaşanmasına sebep olabilmektedir. Sanat eğitiminin müfredatlarda daha geniş yer bulması ve sanatla ilgili konuların daha erken yaşlarda öğretilmesi, okulların sanat eserlerini daha iyi anlamalarını ve eleştiri yazılarına

daha sağlıklı bir perspektifle yaklaşmalarını sağlayabilir. Okurların eleştiri okuryazarlığı konusundaki yetersizlikleri, eleştiri yazılarını doğru anlama ve değerlendirme becerilerini etkileyebilmektedir. Eleştiri yazılarının nasıl okunması gerektiği, eleştiri kavramlarının anlaşılması ve eleştiri tekniklerinin bilinmesine yönelik konulara daha fazla vurgu yapılmalıdır. Bu sayede okurlar, eleştiri yazılarını daha eleştirel bir şekilde değerlendirebilir ve sanat eserleriyle ilgili de daha derin düşüncelere sahip olabilirler.

Okurların genel eğitimlerinde kültürel çeşitlilik ve tarih bilinci konularına yeterli vurgu yapılmaması, sanat eserlerini anlamalarında ve değerlendirmelerinde eksikliklere yol açabilmektedir. Okurların farklı kültürleri, dönemleri ve sanat tarihini anlamalarını sağlamak için müfredatlarda ve ders programlarında bu konulara daha fazla yer verilmelidir. Böylelikle okurlar, sanat eserlerini daha geniş bir perspektifle değerlendirebilir ve eserlere ve eleştiri yazılarına daha zengin bir bakış açısıyla yaklaşabilirler. Okurların yazılı iletişim becerilerindeki yetersizlikler, eleştiri yazılarını doğru bir şekilde anlama ve yorumlama becerilerini de etkilemektedir. Okullarda yazılı iletişim becerilerinin geliştirilmesine yönelik daha fazla çalışma yapılması ve öğrencilere yazılı metinler üzerinde eleştirel düşünme ve analiz yapma fırsatı verilmesi gerekmektedir. Bu şekilde okurlar, eleştiri yazılarını daha iyi anlayabilir ve sanat eserleriyle ilgili düşüncelerini daha etkili bir şekilde ifade edebilirler. Türkiye'deki genel olarak okuma alışkanlığının azalması, eleştiri yazılarına olan ilgi ve anlayışları da olumsuz etkilemektedir. Okullarda ve toplumda okuma kültürünün teşvik edilmesi, kitap ve sanat dergilerinin daha erişilebilir hale getirilmesi, okurların eleştiri yazılarıyla daha fazla buluşmalarını sağlayabilir. Böylelikle okurlar, eleştiri yazılarını daha iyi değerlendirebilir ve sanat eserlerine daha derinlemesine bir bakış açısıyla yaklaşabilirler.

3.2. Sanat Eğitiminden Kaynaklanan Sorunlar

Türkiye'deki eleştirmenlerin ve izleyicilerin karşılaştığı sorunların başında, yetersiz veya eksik sanat eğitimi almış olmaları gelmektedir. Sanat eğitiminin yeterli nitelik ve nicelikte verilememesi, eleştirmenlerin ve izleyicilerin sanat eserlerini anlama, değerlendirme ve yorumlama becerilerini olumsuz etkileyebilmektedir. "Toplamda, sanat tarihi ve teorisinde yüksek düzeyde bir eğitime ve bu işi yapmak için belirli bir iddiaya ihtiyacınız var. Ne de olsa yüksek kültürle uğraşıyorsunuz ve gerçek sanatı kitsch'ten ayırt edebilmemiz gerekiyor" (Cheeg, 2023).

Yetersiz eğitim, eleştiri yazılarının derinlikten yoksun olmasına veya sanat eserlerini objektif bir perspektifle değerlendirememesi sorunlarına yol açabilmektedir. Bazı eleştirmenler, sanat eğitimlerinin kısıtlılığı nedeniyle dar bir alan üzerine odaklanabilmektedirler. Örneğin, sadece bir sanat dalına yoğunlaşmış sınırlı bir perspektife sahip olabilmektedirler. Bu durum, eleştiri yazılarının kısıtlı bir bakış açısı sunmasına ve sanat eserlerinin kapsamlı bir şekilde değerlendirememesine neden olabilmektedir. Eleştirmenlerin sanat eğitimi sürecinde farklı sanat dallarını ve disiplinlerini daha fazla deneyimlemeleri oldukça önemlidir. Hatta ilköğretimden itibaren deneyimlenen sanat eleştirisi, yetişecek sanat eleştirmenleri için büyük bir ihtiyaçtır. "Sanat eleştirisini sistematik olarak okuyarak ve uygulayarak, sanat öğretmenleri öğrencilere kolektif (kültürel) gerçekliklere ve bireysel olarak önemli anlamlara açılan kapıların anahtarlarını verebilirler" (Anderson, 1993: 204).

Sanat eğitimi sürecinde eleştiri yöntemleri ve teknikleri konusunda yeterli bir öğretim yapılmaması, eleştirmenlerin yazılı veya sözlü eleştirilerinin biçimini ve yeterliğini olumsuz olarak etkilemektedir. Sanat eğitimi sürecinde güncel sanat akımlarına yeterince yer verilmemesi, eleştirmenlerin günümüz sanatına ve çağdaş sanat eserlerine uygun bir şekilde eleştiri yapma becerilerini etkileyebilmektedir. Eleştirmenlerin sanat dünyasındaki yenilikleri, güncel tartışmaları, sanatçıları ve çalışmalarını takip etmeleri önemlidir. Bu sayede eleştirmenler, çağdaş sanatı daha iyi anlayabilir ve eleştirilerini daha güncel bir perspektifle yapabilirler. Eleştirmenlerin eğitimlerine dönük platformlarda eleştiri yazma teknikleri, sanat eserlerini analiz etme yöntemleri, eleştiri metinlerinin yapılandırılması gibi konulara daha fazla vurgu yapılmalıdır. Eleştirmenlerin eleştiri becerileri ve yazma becerileri bu yolla geliştirilmelidir. Sanat eğitimi sürecinde pratik deneyimlerin yetersiz olması, eleştirmenlerin sanat eserlerini daha derinlemesine anlamalarını ve yorumlamalarını engelleyebilir. Eleştirmenlerin atölye çalışmalarına katılma imkanı

bulmaları ve sanat pratiğine daha fazla maruz kalmaları, eleştiri yazılarının kalitesini artırabilir. Pratik deneyimlere doğrudan ya da gözlemci olarak katılım, eleştirmenlerin sanat eserlerine sanatçıların perspektifinden bakmalarını da sağlayabilecektir.

4. Sanat Piyasasından Kaynaklanan Sorunlar

4.1. Sanat Piyasasının Dar Bir Çevreye Sıkışması

Sanat piyasasının dar bir çevreye sıkışmış olması, eleştirmenlerin ve okurların sınırlı fırsatlara erişimini kısıtlayabilmektedir. Özellikle genç veya yeni eleştirmenler, tanınmış sanatçılar veya prestijli galerilerin dikkatini çekmekte ve eserlere erişmekte zorluklarla karşılaşabilirler. Yine bu dar sanat çevresi, eleştirmenlerin etki alanını daraltabilmektedir. Yalnızca belirli bir sanat çevresi veya sanat kurumu ile ilişkili eleştirmenler, diğer sanatçıları veya sanat eserlerini göz ardı edebilmektedirler. Bu durum, eleştiri yazılarının geniş bir kitleye ulaşmasını ve sanat eserlerinin çeşitliliğini yansıtmalarını engelleyebilir. Yine bu dar sanat çevresi eleştirmenler üzerinde ticari baskılara yol açabilmektedir. Galeriler veya sanatçılar arasında var olan karşılıklı ilişkiler veya maddi çıkarlar, eleştirmenlerin eleştiri yazılarını etkileyebilme potansiyeline sahiptir. Bu durum eleştirmenlerin tarafsızlık ve objektiflik ilkelerinin yerine ticari kaygıları önceliklemlerine sebep olabilmektedir. Sanat piyasasına ilişkin Graw'ın görüşleri dikkat çekicidir;

“Son dönemde herkes sanat piyasasının yayılmasından ve bunun sanat üzerindeki vahim etkilerinden bahseder oldu. Telaşa kapılmış gözlemciler, para tarafından “yutulmakta” olan sanatın “paramparça olacağını” söylüyor (Seeßlen/Metz); Eric Fischl gibi piyasa başarısına uzak olmayan bir ressam bile, paranın sanatı “küçük düşürdüğü” bu manzaradan duyduğu tiksintiye saklamıyor. Sanatın kurtarıcısı rolüne bürünen bu insanların mevcut krizle ilgili tespitlerinde, kendilerini ayrı bir yere koyduklarına işaret eden bir hava var – sanki bunca yazıklandıkları piyasa gelişmelerinden tamamen azadeymişler gibi. Hele sanat dünyasını para ve şöhret odaklı hale getiren süreçlerde bilfiil payı olan büyük galeri sahipleri bu değişime hayıflandıklarında, böylesi bir şuursuzluk büsbütün gülünç oluyor” (Graw, 2016).

Bazı kimseler bunu kabullenmekte zorlansalar da sanat piyasasının dar bir çevreye sıkışması, eleştirmenlerin sanat eserlerine ve sanat etkinliklerine erişimini kısıtlayabilir. Özellikle sanatın farklı türlerini veya alternatif sanat mekanlarını takip etmeye çalışan eleştirmenler, erişilebilirlik sorunlarıyla karşılaşabilmekte ve bu da eleştirilerin kapsayıcı olması gereken perspektiflerini olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Yine dar bir konuma sıkışma eğiliminde olan sanat çevresi, eleştirmenlerin sadece belirli bir sanat türü veya tarzına odaklanmasına neden olabilmektedir. Bu durum, eleştiri yazılarının monotonlaşmasına ve sanat eserlerinin çeşitliliğini yansıtmamasına yol açabilmektedir. Eleştirmenlerin çeşitlilik ve yenilik arayışının, sanat piyasasının genişlemesini sağlayabilecek önemli unsurların başında geldiği unutulmamalıdır.

4.2. Sanat Alıcının Entelektüel Birikiminin Sınırlılığı

Sanat alıcısının entelektüel birikiminin sınırlılığı, eserin içeriğini, sanatçının niyetini veya eserle ilgili tarihsel veya kültürel bağlamları anlama konusunda zorluklar yaşamasına neden olabilmektedir. Sınırlı entelektüel birikime sahip olan bir sanat alıcısı, eserleri yüzeysel bir şekilde değerlendirebilir. Sanat eserlerinin derinliği, simgesel anlamları veya sanatsal ifadeleri hakkında daha derin bir anlayışa sahip olmayan alıcılar, yüzeysel bir değerlendirme yapma ya da bu tür değerlendirmelere yönelme eğiliminde olabilmektedirler. Bu tür bir sanat alıcısı, farklı sanat eserleri arasında bağlantılar kurmakta zorluk çekebilme ve sanat tarihine veya sanatsal akımlara ilişkin bilgi eksikliği, eserler arasındaki ilişkiyi anlamalarında ve yorumlamalarında kısıtlamalar getirebilmektedir. Bu durumlarda ya eleştiriye hiç yönelmemelerine ya da sığ metinlere odaklanmalarına neden olmaktadır.

Sınırlı entelektüel birikime sahip olan bir sanat alıcısı, sanat eserlerini kavrayıcı etkinliklere aktif bir şekilde katılmakta zorlanabilmektedirler. Sanat eserlerini anlamlandırmak, duygusal tepkileri deneyimlemek veya derin bir yorum yapmak gibi etkileşimlerde sınırlamalar yaşayabilmekte bu durumda, sanat alıcısının tercihlerini ve ilgi

alanlarını daraltabilmektedir. Farklı sanat türleri, dönemler veya tarzlara dönük bilgi eksikliği, sanat alıcının sadece belirli bir tür veya tarzla sınırlı kalmasına ve çeşitliliği keşfetme fırsatını kaçırmaya neden olabilmekte, bu durumda sanat eleştirisinin gelişmesine engel olmaktadır.

4.3. Sanat Sımsarları ve Aracılarının Tutumları

Sanat sımsarları ve aracıları, sıklıkla ticari çıkarlarını öncelikli hale getirirler. Sanat eserini sadece bir mal olarak görerek, kar elde etmeye odaklanırlar. “Sanat eleştirisinin içinde bulunduğu krizin ikinci nedeniyse, sanat sahnesinin, zorlayıcı ve kapsamlı bir sanat pazarının tüm alanın biçimsel ve kavramsal yapılarını etkilediği güçlü bir kültür endüstrisine entegre olmasıdır” (Graf, 2014). Bu durum da sanatın özgünlüğünü, estetik değerini veya sanatsal mesajını ikinci plana atabilmektedir. Sanat eleştirmelerinin bu bakış açısına göre kendilerini konumlandırmaları orta ve uzun vadede olumsuz etkilere sebep olabilmektedir. Sanat sımsarları ve aracıları, genellikle popüler ve trend olan sanat eserlerine odaklanırlar. “Bugün giderek büyüyen ‘sektörel’ bir güncel sanat ağı içinde bir pazarlama ve promosyon aracına dönüşebilen eleştirmen ve eleştiriden kolaylıkla bahsedilebilmekte” (Yetişkin, 2013). Bu, sanatın çeşitliliğini ve yenilikçiliğini sınırlarken, eleştirmenlerin yenilikçi veya deneysel sanat eserlerine yeterli ilgiyi göstermeyerek, sadece popüler olanları destekleme eğiliminde olmalarını tetikleyebilmektedir.

Sanat tarihi ve sanat eleştirisi de piyasadaki hiyerarşilerden muaf değildir. Estetik değerle ilgili değişen yargılara katkıda bulunurlarken, piyasa değerinin dayandığı sembolik anlamı yaratırlar. Bir sanat eleştirmeni bir eserin sembolik anlamını tartışmaya açmak istediğinde, savları ne kadar ikna edici olursa olsun, o eserin piyasadaki konumunu tümüyle göz ardı edemez; bir eserin piyasadaki konumu, eleştirmen farkında olsun veya olmasın, o esere yaklaşımını bir biçimde etkiler (Graw, 2016).

Sanat sımsarları ve aracılarının sanat eserlerinin estetik ve entelektüel niteliklerini değerlendirme yetkinlikleri sınırlı olabilmektedir. Bunların yanı sıra, eserin tarihsel veya kültürel önemini değerlendirmekte de yetersizlikler yaşayabilmektedirler. Bu durum, sanat eserlerinin doğru bir şekilde değerlendirilmemesine ve potansiyeli olan yeni eserlerin göz ardı edilmesine ve ekonomik bir beklenti için sanat eleştirmenlerinin yanlış ya da yanlış yönlendirilmelerine neden olabilmektedir. Sanat sımsarları ve aracılarının güvenilirlik ve etik sorunlarıyla karşılaşmak da oldukça mümkündür. İntihal içeren, sahte ya da yetersiz eserlerin, olmadıkları hallerde ve değerlerde pazarlanması veya sanatçıların haklarının ihlal edilmesi gibi durumlar, sanat sımsarlarının tutumlarının sorunlu olduğunu göstermektedir. Sanatçılar, sanat sımsarları ve aracıları ile olan ilişkilerinde dengeli bir tutum sergilemekte zorluk yaşayabilmektedirler. Sanat sımsarları, bazen sanatçıların yaratıcılığını veya özgünlüğünü kısıtlayabilmekte, sadece taleplere veya piyasa beklentilerine göre hareket edebilmektedirler. Bu hem sımsarların hem de onlarla çalışan eleştirmenlerin ilgisini çekmek isteyen sanatçıların kendi sanatsal vizyonlarını sınırlamalarına veya sanatsal özgürlüklerini kaybetmelerine neden olabilmektedir.

4.4. Müzecilik ve Galeracilik Bilincinin Yerleşik Olmaması

Müzeler ve galeriler, sanat eserlerini doğru bir şekilde sergilemek, korumak ve bakımını yapmakta yeterli bilince sahip olmayabilmektedirler. Eserlerin doğru bir şekilde sergilenmesi, uygun koşullarda saklanması ve uzun ömürlü olması önemlidir. Ancak, bilinçsizlik veya kaynak eksikliği nedeniyle, eserlerin değeri ve bütünlüğü riske girebilmekte, bu durum da gerek sanat izleyicilerinin gerekse sanat eleştirmenlerinin tutumlarını olumsuz etkilemektedir. Müzecilik ve galeracilik bilincinin yeterli nitelikte olmadığı durumlarda, sanat eserlerinin araştırılması ve belgelenmesi gerektiği gibi yapılamamaktadır. Eserlerin tarihçesi, yapım tekniği ve diğer önemli bilgilerin kaydedilmesi, sanatın tarihsel ve kültürel mirasının korunması açısından önemlidir. Ancak, eksik veya yetersiz belgeleme, eserlerin değerini ve anlamını ortaya çıkarmakta zorluklar yaratabilmektedir.

Müzeler ve galeriler, eserleri seçerken veya koleksiyonlarını oluştururken yeterli bir kalite ve seçici yaklaşım sergileyebilmektedirler. Sanat eserlerinin seçimi, var olan sanatın çeşitliliğini yansıtacak zenginlikte, sanatsal ve estetik değeri olan eserlere odaklanan ve

gelecekteki kuşaklara değerli bir miras bırakma amacıyla yapılmalıdır. Ancak, bilinçsizlik veya ticari kaygılar nedeniyle, bu tür bir yaklaşım yerine geçici veya düşük kaliteli eserler tercih edilebilmekte, sanat eleştirmeleri bu sürecin dışında bırakılabilmektedirler. Müzeler ve galeriler, sanat eserlerinin erişilebilirliği konusunda yeterli bir bilince sahip olmayabilmekte, ya da sanatı bir anlamda dekoratif bir meta olarak görmektedirler. Harold Rosenberg'e göre;

Müzenin başını ağrıtan ikilem, sanat tarihine dayanarak estetik duruşunu belirlemesidir; ancak bu durum, müzenin yardım ettiği sanat tarihini de ortadan kaldırmaktadır. Resim ve heykelin dekoratif bir araç haline getirilmesi, tarzların sulandırılması ve türlerin karıştırılması, seyirci için bir "çevre" yaratmak amacıyla gerçekleştirilen bu durum, yalnızca avangart sanat hareketleri tarafından başlatılan geçmiş sanattan elde edilen değerlerin erozyonunu tamamlamıştır. Bu değerlerin yerine geçecek olan şey, çağdaş kültür, siyaset ve teknolojinin yaratma sürecine ve tarihine eleştirel bir bakış açısıdır. Estetik, boşluğun içinde var olmaz. Müze, safdil avangardizm temelinde ilerlediği ve sanattan çok uzaklaştığından ne kadar kırılğan bir durumda olduğunun farkında değil gibi görünüyor. İzlediği yolda, onu başka bir şey beklemiyor, sadece düşük puanlı bir kitle iletişim aracına dönüşmek (Akt. Burnham, 1971).

Sanatın büyük kitlelere ulaşması, farklı toplum kesimlerinin sanata erişiminin sağlanması sanatın sürdürülebilirliği açısından önemlidir. Ancak, müzelerin ve galerilerin sınırlı bir ziyaretçi kitlesine veya belirli bir çevre veya elit gruplara hitap etmesi, sanatın demokratikleşmesini engelleyebilmekte ve eleştirmenlerin bu algıya dönük tutumlar geliştirmelerine sebep olabilmektedir. Müzecilik ve galericilik bilincinin yerleşik olmamasının pek çok olumsuz etkisinin olduğu unutulmamalı ve müze çalışanları, galeri sahipleri ve personeli ayrıca buralarla iş birliği içinde olan eleştirmenler sanatın demokratikleşmesi ve sürdürülebilirliği konularında eğitim ve farkındalığa sahip olmalıdırlar.

4.5. Sanat Piyasasında Yaşanan Manipülasyonlar

Sanat piyasasında fiyat manipülasyonları sıkça görülebilmekte, galeriler veya sanat simsarları, belirli sanatçıların eserlerinin fiyatlarını suni olarak yükseltebilmekte veya düşürebilmektedirler. Bu tür manipülasyonlar, sanat eserlerinin gerçek değerini yansıtmaktan ziyade spekülasyon ve ticari çıkarlar üzerine odaklanmayı teşvik etmekte, sanat eleştirmenlerini de bu manipülasyonların bir aygıtı haline getirebilmektedir.

Son yüz yılda, sanatı algılama biçimimiz rızamız olmadan değişti. Bugünün sanatı, çıkar ve kişisel kazanç amacıyla manipüle edilmiş, propaganda olarak kullanılmış ve yanlış yorumlanmıştır. İnsanlar olarak doğal olarak uyum sağlamaya çalışıyoruz, gördüklerimizi ve onunla nasıl ilişki kurduğumuzu ve günlük yaşamlarımızı dahil etmeye çalışıyoruz. Bu, büyük reklam şirketleri, kurumsal kuruluşlar ve siyasi kampanyalar için bir avantajdır. Tüm bu tür kuruluşlar, bizi kontrol etme girişiminde çevremizde gördüklerimizi manipüle eder. Bugün ve sanatı nasıl algıladığımız, sadece televizyonlarımızda, dergilerde, internette ve bilinçaltı mesajların saklanabileceği her yerde önümüzde duran çoğaltmanın yararınadır (Berger, 2023).

Bazı eleştirmenler veya sanat simsarları, belirli sanatçıları veya eserleri kamuoyu nezdinde yücelterek veya itibarsızlaştırarak manipülasyon yapma eğiliminde olabilmektedir. Sanatçıların veya eserlerin değerini sanat anlayışı yerine kişisel ilişkiler veya ticari çıkarlar belirleyebilmektedir. Bu durum da sanatın objektif ve tarafsız bir şekilde değerlendirilmesini engelleyebilmektedir.

Galericiler, sanat simsarları veya koleksiyonerler, kendi koleksiyonlarını veya belirli sanatçıları popüler hale getirmek için manipülasyon yapabilmektedirler. Örneğin, belirli bir sanatçının eserlerini kendi koleksiyonlarına yoğun bir şekilde toplayarak talebi ve değeri suni olarak artırabilmektedirler. Bu tür manipülasyonlara, bu tür tutumlar ve bunlara alet olan kimi eleştirmenler sanatın çeşitliliğini ve objektif değerlendirmeyi olumsuz olarak etkileyebilmektedirler.

“Amerika ve Avrupa'daki sanat galerilerinin ekonomisini anlamak için öncelikle neredeyse tüm asıl sanat satışlarının -diğer koleksiyoncular yerine sanatçıdan satın alınanlar- galeriler aracılığıyla gerçekleştiğini bilmek gerekir. Galeriler, zevkleri ve fiyatları belirlerler- aslında bu ifade bile eksik kalır. Galeriler, fiyatları o kadar manipüle eder ki, çoğu endüstride yasa dışı olacak boyutta etkiler yaratırlar” (Schrager, 2013).

Yine bazı eleştirmenler veya sanat simsarları, belirli bir sanat akımını veya trendi suni olarak pompalayarak manipülasyon yapabilme erkine sahiptirler. Kısa vadede popüler olan veya hızla yükselen bir akıma katılmak ticari çıkarları artırabilmektedir, ancak orta ve uzun vadede bu tür manipülasyonlar sanatın değerini, çeşitliliğini ve sanatçıların yaratıcılıklarını olumsuz olarak etkileyebilmektedir. Sanat piyasasında manipülasyonlar, bilgi gizleme, yetersiz veya hatalı bilgilendirme üzerine de kurulabilmektedir. Örneğin, sanat eserlerinin gerçek durumu, sahiplik geçmişi veya değeri hakkında eksik veya yanıltıcı bilgiler sunulabilmektedir. Bu tür manipülasyonlar, sanat alıcılarının doğru ve tarafsız bir şekilde karar vermesini engelleyebilmektedir.

5. Alan Dışı Sorunlar

5.1. Türkiye’de Eleştiri Kültürünün Yapısından Kaynaklanan Sorunlar

Türkiye’de, günlük hayatta eleştiriye doğru bağlamda ya da yeterli düzeyde önem verilmemesi, sanat eleştirisi alanında da sorunlara yol açabilmektedir. Eleştiriye özen gösterilmemesi ve değer verilmemesi, eleştiri kültürünün gelişimini de engellemekte ve toplumun bir parçası olan eleştirmenlerin bakış açılarının ve çalışmalarının yeterince dikkate alınmamasına neden olabilmektedir. Eleştiri kültürünün zayıf olması, toplumdaki her bir birey gibi eleştirmenin de eleştirel düşünce ve analitik yeteneklerinin temelden yetersiz olmasına yol açabilmektedir. Bu durumun, eleştirmenlerin eserleri derinlemesine analiz etme ve değerlendirme becerilerini olumsuz etkilediği düşünülmektedir.

Türkiye’de günlük hayattaki eleştiri kültürü, internet ve sosyal medyanın etkisiyle şekillenme eğilimindedir. Bu ortamlarda yayılan hızlı tüketim ve yüzeysel eleştiri kültürü, derinlemesine ve objektif eleştirilerin yerini alabilmektedir. Günlük hayatta eleştiri yaparken, kişisel tercihler ve varsayımların baskın sorun olması yine eleştirmenlerin objektiflikten uzaklaşmasına ve eserlerin gerçek değerlerinin yetersiz bir şekilde değerlendirilmesine yol açabilmektedir. Türkiye’de eleştiri kültürünün yapısından kaynaklanan bir sorun da eleştirinin yapıcı ve geliştirici bir tutumla yapılmamasıdır. Eleştirmenlerin sadece olumsuzlukları vurgulamaları veya saldırgan bir dil kullanarak eleştiri yapmaları, sanatçıların ve sanat eserlerinin dolayısıyla Türkiye’deki sanatın gelişimine engel olmaktadır. Bu sorunların çözümü için, eleştiriye ve eleştirel düşünceye daha fazla önem verilmesi, eleştiri kültürünün yaygınlaşması için eğitim ve farkındalık çalışmalarının yapılması, objektiflik, derinlik ve yapıcı eleştiri prensiplerinin benimsenmesi önemlidir.

5.2. Türkiye’nin Batı Merkezli Sanat Dünyasının Periferi Olmasından Kaynaklanan Sorunlar

Türkiye’nin batı merkezli sanat dünyasının periferi olması, Türkiye’deki sanatçıların uluslararası alanlarda değerlendirme ve tanıtım fırsatlarının sınırlı olmasına neden olmaktadır. Bu durum, bir yandan eleştirmenlerin, sanatçıları uluslararası platformlarda yeterince destekleyememelerine sebep olurken bir yandan da sanat eserlerinin geniş kitlelere ulaşmasını engelleyebilmektedir. Batı merkezli sanat dünyasının etkisiyle, eleştirmenlerin değerlendirme standartlarının batı odaklı olması da önemli sorunlar yaratmaktadır. “Yani eleştiri ve eleştirmenliği acaba taşeronluk ve taşıyıcılık ekonomisi içinde düşündüğümüzde karşımıza ne çıkar? Karşımıza çıkan bir bilgi ve düşünce üretimi sorunudur. Taşeronluğu ve taşıyıcılığı yapılan hazır düşüncelerin taklidi ile yayılan salgınlar ile ilgili bir sorundur...” (Yetişkin, 2013). Batı sanatının, kapsayıcı, yetkin, öncü ve etkin özelliklerini dışlamak doğru olmayacaktır. Ancak bu denli bağımlı bir yaklaşımın benimsenmesi, ya Türkiye’deki sanatçıların yerel değerlerine ve kültürel kimliklerine uygun yeterli üretim yapmalarına ya da ürettikleri eserlerin yeterince takdir edilmemesine ve anlaşılmasına yol açabilmektedir.

Türkiye'nin batı merkezli sanat dünyasının periferi olması, yeterli kaynak ve destek eksikliği sorununu beraberinde getirebilmektedir. Eleştirmenleri, sanatçıları ve sanat eserlerinin üretimlerini ve sergilenmelerini destekleyecek finansal, kurumsal ve altyapısal kaynakların sınırlı olması, sanatın gelişimini ve tanıtımını da engelleyebilmektedir. Eleştirmenlerin batı odaklı eleştiri ve değerlendirme yaklaşımlarını benimsemeleri, yerel sanatın özgün ve farklı yanlarının göz ardı edilmesine neden olabilmektedir. Bu durum, Türk sanatının çeşitliliğini ve zenginliğini yansıtmayan bir eleştiri ortamının da oluşmasına yol açabilmektedir. Hal böyleyken, eleştirmenlerin beklenenin aksine uluslararası sanat ortamıyla yeterli iletişim ve etkileşim içinde olmaması, farklı kültürler arasında diyalog ve anlayışın gelişmesini engelleyebilmektedir.

Türkiye'nin sanat çevrelerinin ve piyasasının İstanbul merkezli olması, diğer bölgelerde üretilen sanat eserlerinin ve sanatçıların yeterince tanınmamasına ve değerlendirilmemesine yol açabilmektedir. Bu durum, bölgesel eşitsizliğe neden olabilmekte ve Türkiye'deki sanatın çeşitliliğini ve zenginliğini yeterince yansıtamaya engel teşkil edebilmektedir. İstanbul'un sanat merkezi olmasından dolayı, diğer bölgelerdeki sanatçılar İstanbul'a erişim ve tanıtım konusunda zorluklar yaşamaktadırlar. Eleştirmenlerin özellikle İstanbul sanat piyasasına odaklanması, diğer bölgelerdeki sanatçıların fırsatları değerlendirmelerine önemli ölçüde sınırlılık getirmektedir. İstanbul merkezli olmanın bir sonucu olarak, diğer bölgelerdeki yerel izleyici potansiyelinin dönüşümünde ve katılımında yetersizlikler yaşanmaktadır. Eleştirmenlerin sadece İstanbul'da gerçekleşen sanat etkinliklerine odaklanması, diğer bölgelerdeki sanat etkinliklerinin görünürlüğünü azaltmakta ve yerel izleyici kitlesinin gelişimini engellemektedir.

Türkiye'nin sanat alanında sadece İstanbul merkezli olması, sanatçıların ve eleştirmenlerin İstanbul'a yoğunlaşmasını tetiklemekte ve diğer bölgelerdeki sanat ortamlarının gelişimini de engellemektedir. İstanbul merkezli olmanın etkisiyle, yerel kültürlerin ve geleneklerin diğer bölgelerde yeterince temsil edilmemesi sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu sorunların çözümü için, eleştirmenlerin diğer bölgelerdeki sanat etkinliklerine ve sanatçılara daha fazla yönelmeleri, yerel kültürlerin ve sanat pratiklerinin tanıtılması için çaba gösterilmesi, bölgesel eşitsizlikleri azaltacak adımların atılması ve yerel izleyici kitlesinin gelişimini destekleyecek önlemlerin alınması önemlidir. Ayrıca, sanatın merkezileşmesini önlemek için diğer bölgelerdeki sanat ortamlarının güçlendirilmesi ve sanat etkinliklerinin çeşitlendirilmesi de önemli adımlar olacaktır.

5.3. Çağdaş ve Sürdürülebilir Sanat ve Kültür Politikalarının Yetersizliği

Çağdaş ve sürdürülebilir sanat ve kültür politikalarının yeterli düzeyde olmaması, sanat ve kültür alanına yeterli kaynağın ayrılmamasına neden olabilmektedir. Bu durum, sanat etkinliklerinin ve projelerinin finansmanının yetersiz kalmasına, sanatçıların ve eleştirmenlerin yeterince desteklenememesine ve kültürel mirasın korunmasında zorluklara yol açabilmektedir. Sanat politikaların eksikliği, sanat ve kültür etkinliklerine eşit erişimi ve katılımı sağlama konusunda zorluklar yaratabilmektedir. Özellikle kırsal bölgelerde veya dezavantajlı gruplarda yaşayan bireylerin, sanat ve kültür etkinliklerine erişimde de dezavantajlı olmalarına neden olabilmektedir. Çağdaş ve sürdürülebilir sanat ve kültür politikalarının yetersizliği, kültürel çeşitliliği ve çoğulculuğu destekleme açısından bir sorun teşkil etmektedir. Farklı kültürel ifadelerin tanınması, korunması ve teşvik edilmesi için etkili politikaların geliştirilememesi, kültürel mirasın korunmasını ve yeni kültürel üretimlerin teşvik edilmesini engellemektedir.

Çağdaş ve sürdürülebilir sanat ve kültür politikalarının olmaması, sanatçı ve eleştirmenlerin yeterince desteklememesi, sanatın toplumsal etkilerinin sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Sanatın toplumsal dönüşümü destekleme potansiyeli ve gücü, etkili politikalar ve stratejiler ile etkin biçimde kullanılabilir. Türkiye'nin çağdaş ve sürdürülebilir sanat ve kültür politikalarının eksikliği, uluslararası alanda sanat ve kültür ilişkilerinde zayıflığa da yol açabilmektedir. Türkiye'nin küresel sanat ağlarına entegrasyonu ve uluslararası kültürel değişimlerde etkili bir rol oynaması için daha kapsamlı ve güncel politikaların oluşturulması önemli ve gereklidir. Bu sorunların çözümü, Türkiye'nin çağdaş ve sürdürülebilir sanat ve kültür politikalarını oluşturmak için kamu, sanat kurumları, sivil toplum örgütleri ve sanatçılar arasında iş birliği ve diyalogun artırılması önemlidir.

Ayrıca, sanat ve kültür alanına daha fazla kaynak ayrılması, eşit erişimi sağlamak için politikaların geliştirilmesi, kültürel çeşitliliği destekleyen politikaların oluşturulması, sanatın toplumsal etkilerini güçlendiren politikaların uygulanması ve uluslararası ilişkilerde aktif bir rol oynamak için stratejilerin belirlenmesi gerekmektedir.

5.4. Dijitalleşmenin Getirdiği Yapay Sanat Ortamından Kaynaklanan Sorunlar

Dijitalleşme, sanatın dijital platformlara taşınmasına ve çevrimiçi ortamlarda sunulmasına olanak sağlamaktadır, ancak bu yeni mecraların olumlu ve olumsuz etkileri de olmaktadır. Örneğin, eleştirmenlerin sanat eserlerini fiziksel olarak deneyimlemeleri ve değerlendirmeleri zorlaşabilmektedir. Sanat eserlerinin dijital platformlarda sunulması, estetik deneyimin ve eserin özgün atmosferinin kaybedilmesine neden olabilmektedir. Dijital ortamlar, sanat eserlerinin daha geniş kitlelere erişimini sağlamış olsalar da ticari boyutlarının önemini de arttırabilmektedir. Dijital platformlarda oluşan yapay sanat ortamı ve piyasası, genellikle ticari kaygıların hakimiyetindedir bu da sanatın özgünlüğünü, özgür ifadeyi ve yaratıcılığı sınırlandırabilmektedir. Eleştirmenlerin bu yapay ortamda, gerçek değeri ayırt etmeleri ve olumsuz ticari etkileri değerlendirmelerine katmaları zorlaşabilmektedir.

“Sanat eleştirisinin küresel düzeyde sanatın pazarlamasıyla kesiştiği noktadaki sorunlar, gelişmiş iletişim teknolojilerinin hızlanmasıyla ciddi şekilde artmıştır. Bu durum, sanat işlemlerinin daha önce hiç olmadığı kadar hızlı gerçekleştiğini ve piyasada daha önce hiç olmadığı kadar çok sanatın bulunduğunu göstermektedir. Bu da belirli bir eserin tarihsel veya estetik değeri üzerine yapılan herhangi bir düşünceye olan olasılığı azaltmaktadır. Artık daha çok dikkat, bir eserin gerçek kalitesine göre değil, sanatçının adına- markasına- verilmektedir. Bunu herhangi bir alanda doğru olabileceğini ileri sürebiliriz; ancak burada ele aldığım konu, bir eseri değerlendirirken kalitatif bir ölçüt kavramının kaybıdır ve bu da seçtiğimiz kültürel değerlerin kaybını ifade eder şeklinde öne sürülebilir” (Morgan, 2013).

Dijitalleşme, sanat eserlerinin hızlı bir şekilde tüketilmesine ve yüzeysel bir şekilde değerlendirilmesine de zemin hazırlamaktadır. Sosyal medya benzeri platformlarda ilgi çekici içeriklerin kısa süreliğine popüler olmaları, onlara dönük eleştirel değerlendirme sürecinin derinliğini ve kapsamını sınırlandırabilmektedir. Bu durumda, eleştirmenlerin sanat eserlerinin yüzeysel anlam ve iletilerine odaklanmalarına sebep olup, nitelikli eleştiriler yapmalarını zorlaştırabilmektedir. Dijital ortamlar, sanat eserleri hakkında tartışma ve etkileşim sağlama potansiyeli sunabilmektedir. Ancak, bu etkileşimin fiziksel mekanlarda gerçekleşen sanat etkinliklerindeki kadar yoğun ve derin olmadığını belirtmek gerekir. Eleştirmenlerin dijital ortamda etkili bir şekilde iletişim kurmaları, diğer sanatseverlerle etkileşime geçmeleri ve farklı bakış açılarını paylaşmaları oldukça zordur ve yanlış anlaşılmalara da sebep olabilmektedir. Dijitalleşmenin sanatı ve eleştiriye ve demokratikleştirdiğine ilişkin yaygın bir inanış vardır; aksine, Ben Lewis,

Çevrimiçi eleştiri, "sadece sonsuz bir akış ... aynı eski şeyler" olduğunu öne sürüyor. Ve internetin sanat yazısını demokratikleştirme fikrinin bir yanılsama olduğunu söylüyor. “Gerçek güç, başka yerlerde olduğu gibi, oligarklardan ve birinci sınıf galeri sahiplerinden oluşan küçük bir grupta yatıyor... Her şey dikkat ekonomisiyle ilgili. Her seferinde ilgiden para kazanmakla ilgili. Mesele demokrasi ya da internet değil, artık değil” (Akt; Luke ve Harris, 2020).

Dijitalleşmenin getirdiği yapay sanat ortamı, sanat deneyimini az da olsa eksik kılabilir. Sanatın duyusal, estetik ve fiziksel boyutları dijital platformlarda tam olarak deneyimlenemeyecektir. Eleştirmenlerin sanat eserinin bazı yönlerini gözlemlemeleri, analiz etmeleri ve değerlendirmeleri zordur. Bu sorunlarla başa çıkmak için eleştirmenler, dijital ortamlarda sanat eserlerini mümkün olduğunca yakından deneyimlemeye çalışmalı, sanatçılar ve sanat kurumlarıyla iş birliği yaparak gerçek sanat deneyimini teşvik etmelidirler. Ayrıca, dijital platformlarda nitelikli eleştiri ve derinlemesine değerlendirme yapma kültürünün geliştirilmesine dönük çalışmaların gereği de ortadadır.

5.5. Türkiye'ye Özgü Sosyolojik ve Kültürel Sorunlar

Türkiye'de mahalle baskısı ve toplumun beklentilerine uyma kültürü bireylerin yaşamalarına yön veren önemli bir faktördür. Eleştirmenler, sanat eserlerini değerlendirirken toplumsal normlara uyma baskısıyla karşılaşabilmektedirler. Bu durum, eleştirmenlerin eleştirilerini sınırlayabilmekte ve düşüncelerini özgürce ifade etmelerine engel olabilmektedir. Eleştirmenler, zaman zaman, sanat eserlerini değerlendirirken kendilerini kısıtlayıcı bir otosansür mekanizması geliştirebilmektedirler. Toplumsal baskı ve tepkilerden kaçınmak için eleştirilerini yumuşatmakta sansürlemektedirler veya yönünü değiştirmektedirler. Bu durum, eleştirmenlerin gerçek düşüncelerini ifade etmelerini engelleyebilmekte ve eleştiriye objektif bir bakış açısı getirmelerinde zorluklara sebep olmaktadır. Mahalle baskısı ve otosansür, eleştirmenlerin ve sanatseverlerin eleştirel tartışmalara girmesini zorlaştırabilmektedir. Farklı görüşlerin ifade edilmesi ve çeşitliliğin sağlanması konusunda kısıtlamalar olabilmektedir. Bu durum da eleştirmenlerin sanat eserlerini derinlemesine analiz etme ve çeşitli perspektifleri sunma konusunda sınırlılıklar ve istenmedik ayrımcı yaklaşımlara eğilim yaşamalarına neden olabilmektedir.

Mahalle baskısı ve otosansür, sanatın özgünlüğünü ve yaratıcılığını sınırlayıcı etkilere sahip olabilir. Eleştirmenlerin ve sanatçıların, toplumsal beklentilere uygun sanat eserleri ve eleştiri metinleri üretme eğiliminde olmaları, özgün ve cesur sanatın gelişimini engelleyebilmektedir. Bu durum, eleştirmenlerin de özgün ve riskli sanat eserlerini desteklemekte çekingen davranmalarına, ya da toplumsal ve alan dışı yapıyla uyumlu hareket etmelerine neden olabilmektedir.

“Yine de sanat ve eleştirinin birbirine bağlı olduğu konusunda ısrar ediyorsak, bunun nedeni estetik nesnelere ve onları üreten öznelerin toplumsal ayrımcılık mekanizmalarının dışında var olmamalarıdır. Diğer pratikler gibi, sanat ve eleştiri de kurumsal ve toplumsal düzeylerde, herhangi bir sanat eleştirisinin yansıtıcı öz-incelemesinin zorunlu olarak nesnelere olması gerektiğini öne sürdüğümüz dışlamaların, eşitsizliklerin ve aşağılamaların üretilmesine yardımcı olan sınırlandırma, ayırım ve değer biçme stratejilerini kullanır. Bununla birlikte, ayrımcılık üzerine bu tür bir düşünme, ayrımcılığın sanat eleştirisinin zımnen içinde olduğu açmazından kaçış sağlamaz. Aksine, ikincisi kesinlikle ayrımcılığı sürdürmekten suçlu olabilir” (Buchmann ve Graw, 2019).

Mahalle baskısı ve otosansür, eleştirmenlerin eleştirel düşünme becerilerini zayıflatmakta, onları, toplumun beklentilerine uymaya, hoşgörüsüz tepkilere maruz kalmamak için risk almamaya yönlendirebilmektedir. Bu durum eleştirmenlerin özgür düşünme ve cesurca eleştiriler yapma motivasyonunu azaltabilmektedir. Bu sorunların üstesinden gelmek için eleştirmenlerin ve sanatseverlerin düşüncelerini özgürce ifade edebilecekleri eleştirel tartışma ve sanatın özgünlüğüne vurgu yapabilecekleri alanlara gereksinimleri vardır. Aynı zamanda sanatın sosyal ve kültürel değerlerini vurgulayarak, toplumun sanata olan ilgisini artırmak da bir o kadar önemlidir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Sanat eleştirmenlerinin rolü, sanat dünyasında önemli bir yere sahiptir. Eleştirmenler, sanat eserlerini objektif bir bakış açısıyla değerlendirerek, sanatçıların yaratıcılığını ve estetik anlayışını anlamamızda bize rehberlik ederler. Aynı zamanda eleştirmenler, sanat eserlerinin toplumsal etkilerini anlama konusunda da önemli bir role sahiptirler. Sanatın toplum üzerindeki etkilerini değerlendirerek, sanatın toplumsal dönüşümüne ve farklı perspektiflerin anlaşılmasına da katkı sağlarlar. Sanatın çeşitliliği ve farklı kültürel ifadelerin tanınması, sanat eleştirmenlerinin dikkat etmesi gereken bir başka önemli konudur. Çeşitliliği destekleyen eleştiriler, farklı kültürlerin ve sanat akımlarının birbirleriyle etkileşimini sağlayarak, kültürel çoğulculuğu güçlendirir. Eleştirmenlerin, farklı sanat türleri ve disiplinleriyle ilgilenmeleri ve bu alanlarda yapılan çalışmalarını takip etmeleri, sanatın çeşitliliğini teşvik eder ve sanatın evrenselliğine katkı sağlar.

Sanat ve kültür politikalarının güçlendirilmesi, sanatın gelişimine ve sürdürülebilirliğine katkı sağlar. Ülkemizde ve dünya genelinde çağdaş ve sürdürülebilir sanat ve kültür politikalarının oluşturulması, sanatçıların ve eleştirmenlerin desteklenmesini ve sanatın toplumsal etkilerinin artırılmasını sağlar. Ayrıca, kültürel çeşitliliği ve sanatın geleceğini

şekillendirecek politikaların geliştirilmesi de önemlidir. Dijitalleşmenin etkisi, sanat dünyasında yeni olanaklar ve zorluklar yaratmaktadır. Eleştirmenlerin dijitalleşme ve teknolojiyle uyumlu çalışma becerilerini geliştirmesi gerekmektedir. Dijital platformlar, sanat eserlerinin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlasa da özgün atmosferin kaybolmasına ve ticari boyutların önem kazanmasına neden olabilir. Eleştirmenler, dijitalleşmenin getirdiği sorunları anlayarak, sanatın dijital ortamlarda nasıl etkin bir şekilde sunulabileceği konusunda farkındalık oluşturmalıdır. Her ne kadar sanat eleştirisinin de eleştirmenlerinin de yaşanan pek çok değişime ayak uydurmak zorunda oldukları ve büyük yapısal değişimlere uğrayacakları bugünden görülse de sanat eleştirmenleri, sanat dünyasının gelişimi ve toplum üzerindeki etkileri açısından büyük bir öneme sahiptir.

“Eleştirmen, çoğunlukla sözleşmelerini sanat dünyası içindeki genişletilmiş bir faaliyet yelpazesine göre çeşitlendirse de kesinlikle hayatta kalacaktır: bazen bir eleştirmen, diğer zamanlarda bir sanat tarihçisi veya bir küratör, promosyoncu veya satıcı. Ancak böyle bir kalıntı, nihayetinde eleştirinin sanat söylemi alanındaki küçülmesine tanıklık edebilir, böylece onu artık etkileyemeyeceği, şimdiki zamana hapsolmuş geçmişten gelen bir hayalet haline getirebilir. Ve kesinlikle istediğimiz sanat eleştirisi bu değil” (Bowman, 2021).

Eleştirmenlerin sanat eserlerini objektif ve eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmesi, sanatın evrensel dili ve toplumsal dönüşüm potansiyeli açısından büyük bir değer taşır. Aynı zamanda sanatın çeşitliliğini ve farklı kültürel ifadelerin tanınmasını destekleyen eleştirel yaklaşımlar, kültürel çoğulculuğun ve sanatın zenginliğinin korunmasına katkı sağlar. Sanat eleştirmenleri, eğitim, politika, dijitalleşme ve toplumsal etkileşim konularında daha aktif bir rol alarak, sanatın toplum için sağlayabileceği değeri artırabilirler. Sanat dünyasının geleceği için eleştirmenlerin, yaratıcı ve eleştirel düşünceleri teşvik eden çalışmalar yapması, sanatın sürdürülebilirliğini ve toplumsal etkilerini güçlendirecektir. Bu nedenle, sanat eleştirmenlerinin görevlerini daha etkin bir şekilde yerine getirebilmesi için destekleyici ortamlar oluşturulmalı, eğitimleri ve bilgi düzeyleri artırılmalı ve sanatın çeşitliliğini destekleyen politikaların oluşturulması için çalışmalar yapılmalıdır.

Öneriler

Sanat eleştirmenlerinin eğitimi ve bilgi düzeyi artırılmalıdır. Eleştirmenler, sanat eserlerini daha iyi anlamak ve değerlendirmek için sanat tarihi, estetik, sosyoloji gibi farklı disiplinlerde, daha kapsamlı eğitim almalıdır. Ayrıca, çağdaş sanat trendlerini takip ederek bilgilerini sürekli olarak güncellemeleri önemlidir. Eleştirmenlerin sanat ve kültür politikalarının oluşturulmasında daha aktif bir rol alması sağlanmalıdır. Sanat eleştirmenleri, sanat ve kültür politikalarının oluşturulmasında paydaşlarla iş birliği yaparak, sanatın ve kültürün toplum üzerindeki etkilerini ve önemini vurgulamalıdır. Politika yapımcılarla diyalog halinde olarak, sanatın toplum için sağlayabileceği değeri anlatmalı ve politikaların sanatın gelişimini destekleyici olmasını sağlamalıdır.

Sanat eserlerinin toplumsal etkilerini anlamak için multidisipliner çalışmalara öncelik verilmelidir. Sanat eleştirmenleri, sanatın toplumsal, kültürel, politik ve ekonomik etkilerini anlamak için farklı disiplinlerden araştırmacılar ve uzmanlarla iş birliği yapmalıdır. Böylece sanatın toplumsal dönüşüme katkısını daha derinlemesine değerlendirebilirler. Eleştirmenlerin sanat ve kültür etkinliklerine erişilebilirliğini artıracak projeler desteklenmelidir. Sanat eleştirmenleri, sanat ve kültür etkinliklerini daha geniş kitlelere ulaştırmayı hedefleyen projeleri desteklemeli ve bu etkinliklere katılımı kolaylaştıracak öneriler sunmalıdır. Özellikle kırsal bölgelerde ve dezavantajlı gruplarda yaşayan bireylerin sanata erişimini sağlamak için yeni fırsatlar yaratılmalıdır.

Eleştirmenlerin dijitalleşme ve teknolojiyle uyumlu çalışma becerileri geliştirilmelidir. Dijital platformların sanat eserlerinin sunumu ve eleştirisi için önemli bir araç olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Eleştirmenler, dijital medya ve teknolojik araçları etkin bir şekilde kullanarak sanat eserlerini incelemeli ve dijital ortamlarda nitelikli eleştiri yapmayı öğrenmelidir. Sanat eleştirmenleri arasında düzenli etkileşim ve iş birliği platformları oluşturulmalıdır. Eleştirmenlerin birbiriyle, sanatçılar ve okurlarla bir araya gelebildiği

atölyeler, seminerler ve konferanslar düzenlenerek farklı bakış açılarının ve deneyimlerin paylaşılması teşvik edilmelidir. Bu platformlar, eleştirmenlerin daha iyi bir iletişim ve iş birliği içinde olmalarını sağlayarak sanat eleştirisi alanında daha verimli çalışmalar yapmalarına olanak tanıyacaktır.

KAYNAKÇA

- Anderson. T. (1993). Defining and structuring art criticism for education. *Studies in Art Education, Summer, 34(4)*, 199-208. National Art Education Association Stable <https://www.jstor.org/stable/1320404>
- Barret. T. (2012). *Sanatı eleştirmek günceli anlamak*. İstanbul: Hayalperest.
- Berger. J. (2023). John peter berger's manipulation of art. <https://www.bartleby.com/essay/John-Peter-Bergers-Manipulation-Of-Art-FJVSZW2RR> adresinden 26 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Bowman. M. (2021). Art Criticism in the contracted field. *The Journal of Aesthetics and Art Criticism, 79(2)*, 200–212, <https://doi.org/10.1093/jaac/kpab003>
- Buchmann S., & Isabelle Graw. I. (2019). The Critique of Art Criticism. <https://www.textezurkunst.de/en/113/critique-art-criticism/> adresinden 25 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Burnham. J. (1971). Problems of criticism ix: Art and technology. <https://www.artforum.com/print/197101/problems-of-criticism-ix-art-and-technology-38921> adresinden 25 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Cheeg. (2023). What does an art critic do? <https://www.careermatch.com/job-prep/career-insights/profiles/art-critic/> adresinden 25 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Dastarlı. E. (2013). Bıçak sırtındaki sanat eleştirisini yeniden düşünmek. https://www.academia.edu/6693142/Bicak_Sirtindaki_Sanat_Elestirisini_Yeniden_Dusunmek adresinden 23 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Esen. T. (2016). Türkiye’de sanat eleştirmenliği: Yukarı tükürsen bıyık, aşağı tükürsen sakal. <https://www.agos.com.tr/tr/yazi/16978/turkiyede-sanat-elestirmenligi-yukari-tukursen-biyik-asagi-tukursen-sakal> adresinden 21 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Fleming. J., H. Honour. (2016). *Dünya sanat tarihi*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Gemtau. E. (2013). Subjectivity in Art History and Art Criticism. <https://rupkatha.com/subjectivity-art-history-art-criticism/> adresinden 24 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Graf. M. (2014). Sanat Eleştirisi mi? Hiç olmadığı kadar şimdi! <https://www.artfulliving.com.tr/sanat/sanat-elestirisi-mi-hic-olmadigi-kadar-simdii-i-1126> adresinden 20 Nisan 2023 tarihinde alınmıştır.
- Graw. I. (2016). Sanat piyasası ve sanatın özerkliği. <https://www.eskop.com/skopbulten/sanat-piyasasi-ve-sanatin-ozerkligi/2888> adresinden 20.11.2022 tarihinde alınmıştır.
- Jones. J. (2011). For critics, it's better to be interesting than right. <https://www.theguardian.com/artanddesign/jonathanjonesblog/2011/jan/28/art-criticism-painting-diderot> adresinden 20.11.2022 tarihinde alınmıştır.
- Indeed. (2023). How to become an art critic in 5 steps (Definition and FAQs). <https://ca.indeed.com/career-advice/finding-a-job/how-to-become-art-critic> adresinden 26 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Kahraman. H. B. (2021). Eleştirmenlerin çağdaş sanatı çağdaş sanatın eleştirmenleri. <https://istanbullife.com.tr/hasan-bulent-kahraman/elestirmenlerin-cagdas-sanati-cagdas-sanatin-elestirmenleri/> adresinden 21 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.

- Luke. B. ve Harris. G. (2020). The Art Newspaper at 30: How has art criticism changed in the digital age? <https://www.theartnewspaper.com/2020/10/30/the-art-newspaper-at-30-how-has-art-criticism-changed-in-the-digital-age> adresinden 26 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Mcdonald. J. (2023). The role of the art critic. <https://ravencontemporary.wordpress.com/portfolio/the-role-of-the-art-critic/> adresinden 24 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Moran. B. (2002). *Edebiyat kuramları ve eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Morgan. R. C. (2013). Art Criticism and the Marketing of Contemporary Art. <https://brooklynrail.org/2013/02/art/critics-page-art-criticism-and-the-marketing-of-contemporary-art> adresinden 25 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Rubinstein. R. (2019). Where is the audience for art criticism Now? <https://www.artnews.com/art-in-america/features/where-is-the-audience-for-art-criticism-now-63661/> adresinden 24 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Teixeira. T. (2020). Five important art critics and their influential essays. <https://www.kooness.com/posts/magazine/who-is-considered-the-father-of-modern-art-criticism> adresinden 22 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Thomson. K., Purcell K. ve Rainie. L. (2013). Section 6: Overall Impact of Technology on the Arts. <https://www.pewresearch.org/internet/2013/01/04/section-6-overall-impact-of-technology-on-the-arts/> adresinden 19 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Saehrendt. C., Kitt. S. T. (2012). *Bunu ben de yaparım! Modern sanat kullanma kılavuzu*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Schrager. A. (2013). High-end art is one of the most manipulated markets in the world <https://qz.com/103091/high-end-art-is-one-of-the-most-manipulated-markets-in-the-world> adresinden 22 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Yetişkin. E. (2013). Şikayetim Yaratana: Çağdaş Sanatta Eleştiri ve Eleştirmenlik Neden Bir Bilgi Sorunudur? https://www.academia.edu/3234588/Sikayetim_Yaratana_Cagdas_Sanatta_Elestiri_ve_Elestirmenlik_Neden_Bir_Bilgi_Sorunudur adresinden 22 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Watts. O. (2013). The critical friend: for whom does the art critic speak? <https://theconversation.com/the-critical-friend-for-whom-does-the-art-critic-speak-14692> adresinden 22 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.
- Watt. O. (2023). The role of the art critic. <https://ravencontemporary.wordpress.com/portfolio/the-role-of-the-art-critic/> adresinden 24 Mayıs 2023 tarihinde alınmıştır.